

SOCIJALIZAM NA KLUPI

Kulturološke i povijesne interpretacije jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava

SOCIALISM ON THE BENCH

Cultural and Historical Interpretations of Yugoslav and Post-Yugoslav Societies

Socijalizam na klupi. Kulturološke i povijesne interpretacije jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava. Knjiga sažetaka. Međunarodni znanstveni skup, Pula, 2013. / Socialism on the Bench. Cultural and Historical Interpretations of Yugoslav and Post-Yugoslav Societies. Book of Abstracts. International Conference, Pula 2013

Biblioteka Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma
CeKaPISarnica, br. 4

Nakladnik

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Za nakladnika

prof. dr. sc. Alfio Barbieri

Urednici izdanja

doc. dr. sc. Igor Duda

doc. dr. sc. Lada Duraković

Boris Koroman, mag., asistent

doc. dr. sc. Andrea Matošević

Igor Stanić, mag.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Puli

UDK 321.74(497.1)(063)(048)

SOCIJALIZAM na klupi : kulturološke i povijesne interpretacije jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava : knjiga sažetaka = Socialism on the bench : cultural and historical interpretations of Yugoslav and Post-Yugoslav societies : book of abstracts / Međunarodni znanstveni skup, Pula, 5-7. prosinca 2013. = International conference, Pula, December, 5-7 2013. - Pula : Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2013. - (CeKaPISarnica : Biblioteka Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma ; br. 4) Kazalo.

ISBN 978-953-7498-75-7

S O C I J A L I Z A M N A K L U P I
Kulturološke i povijesne interpretacije
jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava
Međunarodni znanstveni skup

KNJIGA SAŽETAKA

BOOK OF ABSTRACTS

S O C I A L I S M O N T H E B E N C H
Cultural and Historical Interpretations of
Yugoslav and Post-Yugoslav Societies
I n t e r n a t i o n a l C o n f e r e n c e

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
5-7. prosinca 2013.

Juraj Dobrila University of Pula
December 5-7, 2013

Pula 2013.

S A D R Ź A J
C O N T E N T S

Predgovor / Foreword	5
Program skupa / Conference Program	9
Sažeci / Abstracts	21
Sudionici / Participants	69

P R E D G O V O R
F O R E W O R D

Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma (CKPIS) osnovan je 2012. kao nova sastavnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Okuplja djelatnike raznih sveučilišnih odjela koji dijele zanimanje za istraživanje razdoblja socijalizma i postsocijalizma te socijalističke i komunističke ideologije i teorije. Međunarodna mreža CKPIS-a trenutno okuplja oko 160 znanstvenika i doktoranada, a uspostavljena je ugovorna suradnja s nekoliko srodnih ustanova. Pored istraživačke, CKPIS razvija izdavačku djelatnost, organizira znanstvene skupove, prikuplja knjižni fond, audiovizualno i pisano arhivsko gradivo te informacije o očuvanosti arhivskoga fonda iz razdoblja socijalizma, doprinosi obogaćivanju ponude predmeta na sveučilišnim studijskim programima, potiče studente na proučavanje socijalizma i prati napredovanje svojih suradnika doktoranada.

U sklopu suradnje s Udrugom Sa(n)jam knjige u Istri, CKPIS sudjeluje u oblikovanju dijela programa 19. pulskoga festivala knjiga i autora, čija je ovogodišnja tema socijalizam. Znanstveni skup *Socijalizam na klupi. Kulturološke i povijesne interpretacije jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava* dio je te suradnje, a u samostalnoj organizaciji CKPIS-a održava se upravo tijekom prvih dana ovogodišnjega sajma i tako već uhodanoj kulturnoj manifestaciji na samom početku daje znanstveni pečat.

Namjera nam je bila okupiti istraživače koji će raspravljati o temama koje su se pokazale nezaobilaznima za artikulaciju suvremene povijesti prostora koji je do početka 1990-ih činio Jugoslaviju. Politika modernizacije i razvoj suvremenog industrijskog društva u njegovim mnogobrojnim aspektima neodvojivi su od gotovo pola stoljeća povijesti samoupravnoga socijalizma. Široko postavljenom temom, koja počiva na kulturološkim i povijesnim istraživanjima u okrilju humanističkih znanosti, željeli smo potaknuti dijalog o svim aspektima kulture, povijesti i politike jugoslavenske federacije te ponuditi dinamične i komparativne interpretacije događaja, procesa i fenomena koji su oblikovali suvremeni identitet kako jugoslavenskih republika pod vlašću komunista, tako i neovisnih zemalja u razdoblju postsocijalizma.

Tijekom konferencije socijalizam će se tako kao „predmet“ ponovno naći „na klupi“ i u žarištu zanimanja. O interpretacijama jugoslavenskog i (post)jugoslavenskih društava ovisi na koju će ga klupu sudionici konferencije smjestiti. Mogao bi jednostavno biti predmet proučavanja na školskoj ili studentskoj klupi, mogao bi kao prijestupnik u sudskom predmetu završiti na optuženičkoj klupi, ili kao ideja čekati svoj trenutak na klupi među rezervnim igračima.

Cilj je konferencije svakako i jačanje komunikacije i suradnje među znanstvenicima koji se bave bliskim socijalističkim i postsocijalističkim temama, neovisno o tome djeluju li u Hrvatskoj, susjednim državama ili dalejem inozemstvu, te jesu li porijeklom vezani za južnoslavenski prostor ili im je on tek predmet znanstvenog interesa. Posebice je to važno kada je posrijedi zajednička suvremena povijest, recentni događaji koji i dalje čekaju svoju znanstvenu interpretaciju.

Poziv na sudjelovanje na znanstvenom skupu upućen je u siječnju 2013. godine. Odziv je bio veći od svih očekivanja pa se u ovoj *Knjizi sažetaka* nalaze imena 91 sudionika, odnosno naslovi 86 pojedinačnih ili skupnih izlaganja. Oko polovice sudionika dolazi iz Hrvatske, i to sa svih sedam hrvatskih sveučilišta i iz vodećih nacionalnih instituta. Zastupljeni su sudionici iz cijeloga postjugoslavenskog prostora, iz još desetak europskih zemalja te Amerike i Australije. Sukladno tome, u sažecima i izlaganjima vidljiva je jezična raznolikost u kojoj se isprepliću engleski, hrvatski i drugi južnoslavenski jezici. Važno je istaknuti da polovica broja sudionika jesu doktorandi koji čini prve korake u svojim znanstvenim istraživanjima i koji će obilježiti vrijeme koje dolazi.

Svim sudionicima zahvaljujemo na inovativnim temama njihovih izlaganja te na spremnosti na dolazak u Pulu neovisno o proračunskim ograničenjima. Zahvaljujemo i onima koji pored konferencije sudjeluju i u sajamskom programu *Socijalizam na klupi: CKPIS predstavlja*. Dio toga programa i ovoga skupa je zbornik *Socijalizam na klupi. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike* koji upravo izlazi kao treći svezak u Biblioteci CeKaPISarnica.

Zahvaljujemo svima koji su nas podržali pri organizaciji skupa te se nadamo njegovim dobrim znanstvenim rezultatima.

Pula, 25. studenog 2013.

Organizacijski odbor

The Centre for Cultural and Historical Research of Socialism (CKPIS) was founded in 2012 as a new unit of the Juraj Dobrila University of Pula. The researchers, who are coming from different University departments, share their research interest in the period of socialism and post-socialism, as well as in the socialist and communist ideology and theory. So far around 160 researchers and PhD candidates have joined Centre's international network. Moreover, cooperation contracts have been signed with several research institutions. The Centre's activities also include publishing, organization of conferences, round tables and seminars, public lectures, exhibitions, book and film presentations, archival work, development of University curricula, involving students in research, and working with PhD candidates.

This year CKPIS partnered with the Book Fair(y) in Istria and took an active part in shaping the program of the 19th festival of books and authors in Pula. The international conference Socialism on the Bench. Cultural and Historical Interpretations of Yugoslav and Post-Yugoslav Societies is a part of this collaboration, and it will take place during the first days of this year's Fair, providing a significant cultural event with an additional academic touch.

Our intention is to bring together researchers who will discuss the topics that have been unavoidable for the articulation of contemporary history of the area that until the beginning

of 1990s formed Yugoslav federation. Politics of modernization and the development of a modern industrial society, with its various aspects, cannot be separated from the almost half-centennial history of self-management socialism. With this broadly defined theme, based on cultural and historical research within the frame of the humanities, we would like to open a dialogue about different aspects of culture, history and politics of the Yugoslav federation and offer dynamic and comparative interpretations of the events, processes and phenomena that formed contemporary identities, both those of the Yugoslav republics under communist rule, and of the independent states in the post-socialist era.

During the conference, socialism will again as a subject be put “on the bench” and in the focus of attention. Depending of the researcher’s interpretation of Yugoslav and post-Yugoslav societies, socialism can be put on various “benches”. It could simply be an academic topic, on a school bench, student’s desk or a lab bench; it could end in front of a court bench, or be sitting on the bench as a substitute player.

The goal of the conference is to strengthen the communication and cooperation between scholars interested in similar socialist and post-socialist topics, whether they work in Croatia, neighbour states, or further abroad, and whether they are originally from the South-Slavic area or just scholars following their academic interests. This approach is especially important considering the complexity of recent common history and events that are still awaiting their academic interpretation.

The call for papers was sent in January 2013. The response was greater than expected, so in the Book of Abstracts there are names of 91 participants and 86 titles of individual or group presentations. Around a half of participants come from Croatia, from all seven Croatian universities and leading national research institutes. There are participants from the entire post-Yugoslav area, as well as around ten other European countries, America and Australia. Therefore the abstracts and presentations reflect the linguistic diversity in which English, Croatian and other South-Slavic languages are intertwined. It is also important to point out that around one half of participants are PhD students who are making their first steps as researchers and who will mark the years to come.

We would like to thank all participants for their innovative presentation topics and readiness to come to Pula regardless of the limited budget. We are grateful to those participants who will also take part in the Fair’s program Socialism on the Bench: CKPIS Presents. A part of both the program and the conference is the volume Socijalizam na klupi. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike, which is being published as the third volume in the collection CeKaPISarnica.

We would like to thank all who gave us support in organizing of the conference and we hope the event will have good academic results.

Pula, November 25, 2013

Organizing Committee

PROGRAM SKUPA
CONFERENCE PROGRAM

Mjesto održavanja skupa/*Conference venue*: Sveučilište/*University*, Ronjgova 1
Smještaj/*Accommodation*: Hotel Veli Jože, Bečka 10
Sa(n)jam knjige u Istri/*Book Fair(y) in Istria*: Dom hrvatskih branitelja (DHB), Lecharova 1

ČETVRTAK, 5. prosinca 2013.		<i>Thursday, 5 Dec</i>
12.00	Otvaranje manifestacije 19. Sa(n)jam knjige u Istri/ <i>Opening of the 19th Book Fair(y) in Istria</i> (DHB)	
14.00	Registracija sudionika/ <i>Registration</i> , Sveučilište/ <i>University</i> , Ronjgova 1	
15.00	Otvaranje skupa, Sveučilište, Svečana dvorana Tone Peruško/ <i>Opening of the Conference, University, Aula Magna Tone Peruško</i>	
16.00	Rad po sekcijama, Sveučilište/ <i>Work in sections, University</i>	
18.30 / 19.00	Večera, sveučilišna kantina/ <i>Dinner, university canteen</i>	
20.00	CKPIS predstavlja/ <i>CKPIS Presents</i> (Svečana dvorana/ <i>Aula Magna</i>)	
PETAK, 6. prosinca 2013.		<i>Friday, 6 Dec</i>
9.00	Rad po sekcijama, Sveučilište/ <i>Work in sections, University</i>	
13.00 / 13.30	Ručak, sveučilišna kantina/ <i>Lunch, university canteen</i>	
15.00	Rad po sekcijama, Sveučilište/ <i>Work in sections, University</i>	
18.30 / 19.00	Večera, sveučilišna kantina/ <i>Dinner, university canteen</i>	
20.00	CKPIS predstavlja/ <i>CKPIS Presents</i> (Svečana dvorana/ <i>Aula Magna</i>)	
SUBOTA, 7. prosinca 2013.		<i>Saturday, 7 Dec</i>
9.00	Rad po sekcijama, Sveučilište/ <i>Work in sections, University</i>	
11.00	Zatvaranje skupa, Svečana dvorana/ <i>Closing of the Conference, Aula Magna</i>	
12.00	Okrugli stol/ <i>Round table</i> (DHB)	
17.00	CKPIS predstavlja/ <i>CKPIS Presents</i> (DHB)	
20.00	Završna večera/ <i>Final dinner</i>	
Poslije skupa/ <i>After the Conference</i>		
NEDJELJA, 8. prosinca 2013.		<i>Sunday, 8 Dec</i>
17.00	CKPIS predstavlja/ <i>CKPIS Presents</i> (DHB)	
PONEDJELJAK, 9. prosinca 2013.		<i>Monday, 9 Dec</i>
16.00	CKPIS predstavlja/ <i>CKPIS Presents</i> (DHB)	
UTORAK, 10. prosinca 2013.		<i>Tuesday, 10 Dec</i>
16.00	CKPIS predstavlja/ <i>CKPIS Presents</i> (DHB)	

RAD PO SEKCIJAMA: DVORANA 17/ WORK IN SECTIONS: ROOM 17

Glavni moderator/ Principal moderator: Igor Duda

Po 15 minuta za svako izlaganje i 10 minuta za raspravu nakon svakog izlaganja.

Duration: 15 minutes per presentation and 10 minutes per discussion after every paper.

ČETVRTAK, 5. prosinca 2013.

16.00 VISOKA POLITIKA

Goran Korov

Balkanska federacija: neostvareni planovi (1944.-1948.)

Tvrtko Jakovina

Neprijatelji ili samo loši susjedi? Jugoslavija i balkanske zemlje 1970-ih i 1980-ih

Hrvoje Klasić

Red Maverick – jugoslavenski socijalizam između Istoka i Zapada

Mila Orlić

„Jugoslavija kao Dekna“: rasprave o krizi federacije unutar Udruženja za jugoslavensku demokratsku inicijativu

18.30 Večera, sveučilišna kantina

20.00 CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)

PETAK, 6. prosinca 2013.

9.00 JUGOSLAVIJA I DRUGI

Anne Madelain

Francusko-jugoslavenski nesporazumi: od samoupravljanja do raspada Jugoslavije

Mateusz Sokulski

Poljska kultura 1948.-1956. Perspektiva jugoslavenskog veleposlanstva u Poljskoj kao izraz legitimizacije vlastitog režima

Nikola Baković

„Delić domovine u belom svetu“: Jugoslavenska informativno-propagandna delatnost za ekonomske emigrante na Zapadu 1965.-1975.

10.15 Stanka

10.30 AUTOMOBILSKA INDUSTRIJA I PROMET

Marko Miljković

Kako se pravio „fića“: jugoslavenski radnici i italijanska tehnologija u „Crvenoj zastavi“, 1955.-1962.

Lyubomir Pozharliev

Auto-transport infrastructure and significant ideological destinations: Comparison between Socialist Federal Republic of Yugoslavia and People's Republic of Bulgaria

11.20 Stanka

11.35 TURIZAM

Nikola Vojnović

Turizam u Puli u posljednjem desetljeću SFRJ – prostorna obilježja fenomena

Ivan Žagar

„A u mjestu samo jedna gostionica, neugledna i vlažna i – ništa više“: O razvojnem putu turizma i participaciji u gospodarstvu pojedinih mjesta Puljštine (1970.-1990.)

13.00 Ručak, sveučilišna kantina

15.00 **POTROŠAČKO DRUŠTVO I SLOBODNO VRIJEME**

Iva Marković, Mladen Pešić

Jugoslovensko potrošačko društvo: arhitektonski model mesta kupovine

Marija Martinović

Zajednički prostori i svakodnevni život: Centri mesnih zajednica u Beogradu

Ulrike Schult

„Comrade Dobrila is an Eager Alpinist.“ Linkages between Work, Health, and Free Time in Yugoslav Self-Managed Industrial Enterprises

16.15 Stanka

16.30 **DJETINJSTVO IZMEĐU IDEOLOGIJE I TEHNOLOGIJE**

Ines Cvitković Kalanjoš

Dječja pjesma u nižim razredima osnovne škole od 1945. do 1991. godine

Igor Duda

Djeca socijalističke domovine. Izgrađivanje pionirske tradicije u Hrvatskoj 1950-ih godina

Martin Pogačar

„GAME OVER?“: Računalniki, socializem in spomin

18.30 Večera, sveučilišna kantina

20.00 CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)

SUBOTA, 7. prosinca 2013.

9.00 **SAMOUPRAVLJANJE I GOSPODARSTVO**

Hrvoje Volner

Neki primjeri organizacije privrede na području Slavonije 1945-1954. (od lokalne privrede do samoupravljanja)

Igor Stanić

Što pokazuje praksa? Funkcioniranje samoupravljanja u brodogradilištu Uljanik 1961.-1968. godine

Nemanja Sovtić

Samoupravljanje kao nulta institucija jugoslovenskog društva u socijalizmu

Branko Kasalo

Javna percepcija gospodarske krize u Jugoslaviji u prvoj polovici 80-ih godina

10.40 Stanka

11.00 Zatvaranje skupa, Svečana dvorana

RAD PO SEKCIJAMA: DVORANA 18/ WORK IN SECTIONS: ROOM 18

Glavni moderator/ Principal moderator: Andrea Matošević

Po 15 minuta za svako izlaganje i 10 minuta za raspravu nakon svakog izlaganja.

Duration: 15 minutes per presentation and 10 minutes per discussion after every paper.

ČETVRTAK, 5. prosinca 2013.

16.00 **FILM**

Dragan Batančev

„Kapetan Leši“ (1960): prilog istoriji filmske cenzure u socijalističkoj Jugoslaviji

Branka Benčić, Aleksandra Sekulić

Anticipacija i kontinuiteti: fenomen kino klubova i alternativna kinematografija

Radina Vučetić, Mila Turajlić

Tito: filmski gledalac i producent

Igor Marković

Rambo prije Ramba? Paradigmatški hipermaskulinizam ratnih uloga Bate Živojinovića

18.30 Večera, sveučilišna kantina

20.00 CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)

PETAK, 6. prosinca 2013.

9.00 **TIJELO I SEKSUALNOST**

Zrinka Miljan

Od „ljubavi“ Tita i Staljina do seksa Eve i Adama – seksualna revolucija u socijalističkoj Jugoslaviji

Franko Dota

Klasni neprijatelj ili nepoćudni uljez: homoseksualnost u ideologiji jugoslavenskog socijalizma

Nebojša Jovanović

Homoseksualnost, seksologija i film u socijalističkoj Jugoslaviji

Sandi Abram

Na koži pisana Jugoslavija: Tetovirani suvenirji iz Jugoslovske Ljudske Armade

10.40 Stanka

10.55 **TIJELO I SPORT**

Ana Petrov

Telesni projekti i regulacija normativnog tela: uloga fizičke kulture u Jugoslaviji

Ozren Biti

Planinski raj i Snježna Kraljica

11.20	Stanka
11.35	RAD I INDUSTRIJA
	Andrea Matošević <i>Politika rada Pokreta za visoku produktivnost</i>
	Ana Kladnik <i>Iskanje novih paradigem in uporaba novih raziskovalnih metodologij na primeru novih mest in naselij v socialistični Sloveniji</i>
	Chiara Bonfiglioli <i>Gendering modernization: the textile industry during and after socialism</i>
13.30	Ručak, sveučilišna kantina
15.00	URBANIZACIJA I STAMBENA POLITIKA
	Željko Karaula <i>„Drugovi i drugarice, mi zajedno stvaramo novi socijalistički grad“. Izgradnja Bjelovara tijekom 60-ih godina 20. stoljeća</i>
	Josip Mihaljević <i>Stambeni problemi u Hrvatskoj 1960-ih</i>
	Rory Archer <i>Housing, social inequalities and socialist morality in 1980s Yugoslavia (Imaš kuću, vrati stan!)</i>
16.15	Stanka
18.30	Večera, sveučilišna kantina
20.00	CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)
SUBOTA, 7. prosinca 2013.	
9.00	OMLADINSKE RADNE AKCIJE
	Muhamed Nametak <i>Uloga omladinskih radnih akcija u kreiranju socijalističkog društva u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1952. godine</i>
	Saša Vejzagić <i>Izgradnja prve faze autoceste „Bratstvo Jedinstvo“ (1948-1950) – važnost omladinskih radnih akcija u ranim godinama socijalističke Jugoslavije</i>
	Vesna Ivezić <i>Dinamika odnosa individualnog i kolektivnog u stvaranju jugoslavenskog socijalizma</i>
10.15	Stanka
11.00	Zatvaranje skupa, Svečana dvorana

RAD PO SEKCIJAMA: DVORANA 11/ WORK IN SECTIONS: ROOM 11

Glavni moderator/ Principal moderator: Boris Koroman

Po 15 minuta za svako izlaganje i 10 minuta za raspravu nakon svakog izlaganja.

Duration: 15 minutes per presentation and 10 minutes per discussion after every paper.

ČETVRTAK, 5. prosinca 2013.

16.00 NACIONALNA PITANJA U PRAKSI

Barbara Riman

Slovenska zajednica u Rijeci od 1945. do 1991.

Tamara Đerić Nikolić, Ivona Orlić

Filigran u Istri – još jedan razlog današnje multikulturalnosti

Sonja Zdravkova Djeparoska

From socialistic „brotherhood and unity“ to post-socialistic multiculturalism. Cultural policies in dance art in Macedonia

17.15 Stanka

17.30 SOCIJALIZAM I NACIONALIZAM

Vjeran Pavlaković

Remembering and Forgetting 1941 in Lika: Building Brotherhood and Unity through Commemorative Practices in Socialist Yugoslavia

Marko Grdešić

Nezgodna preklapanja socijalizma i nacionalizma: Diskurzivne komplementarnosti u „Antibirokratskoj revoluciji“ u Srbiji 1988.-1989.

19.00 Večera, sveučilišna kantina

20.00 CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)

PETAK, 6. prosinca 2013.

9.00 FEMINIZMI

Smiljana Milinkov

Medijska prezentacija žena pedesetih godina prošlog veka u Jugoslaviji – retraditionalizacija društva kontra emancipaciji žena

Natalija Gjeri Robić

Osmi mart u Hrvatskoj: Dan žena, Majčin dan, „Dan za mušku finoću“, dan obilježavanja ravnopravnosti i/ili pučka veselica?

Ana Miškowska Kajevska

So faraway, so close: The Belgrade and Zagreb self-declared antinationalist and so-called nationalist feminists in the 1990s

Marija Katalinić

Capitalism came in pink

10.40 Stanka

10.55 PREDODŽBA SOCIJALISTIČKE PROŠLOSTI

Tijana Matijević

Postjugoslovenske autorke pišu Jugoslaviju: komičnost i melanboličnost traganja za izgubljenom prošlošću

	Boris Koroman <i>Predložba socijalističke prošlosti u suvremenim hrvatskim romanima o tranziciji</i>
	Tomislav Kevo <i>Jugoslavija u hrvatskim povijesnim sintezama</i>
11.45	Stanka
12.00	DISKURZIVNE PRAKSE
	Maciej Czerwiński <i>Retorika hrvatskih komunista</i>
	Duško Petrović <i>Predodžbe izbjeglištva u (postsocijalističkoj) Hrvatskoj</i>
13.00	Ručak, sveučilišna kantina
15.00	PROSTORI POSTSOCIJALIZMA
	Dragan Markovina <i>Crveno i crno: Rebrandiranje poznatih „crvenih“ gradova Splita i Mostara u duhu kontrarevolucije</i>
	Srđan Radović <i>„Socijalizam na ulici“: uporedni osvrt na preimenovanja ulica u postjugoslavenskim gradovima</i>
	Milorad Kapetanović <i>Territoriality and alternative space analysis in post-socialist Bosnia and Herzegovina</i>
16.15	Stanka
16.30	TEORIJSKI PRIJEPORI
	Lorraine Mortimer <i>Petr Kropotkin Back on the Field</i>
	Vedran Jerbić <i>Ideologija i mitska svijest: prilog raspravi o mitovima suvremenog društva</i>
	Ljiljana Gavrilović <i>Proleter i svih zemalja u granicama etniciteta</i>
17.45	Stanka
18.00	Marko Fuček <i>Konsolidacija jugoslavenskog socijalizma kroz ideološke državne aparate</i>
	Mark Gjokaj <i>Tokovi i diskursi jugoslavenskog socijalizma i/ili socijalizam na (ne)optuženičkoj klupi</i>
19.00	Večera, sveučilišna kantina
20.00	CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)

SUBOTA, 7. prosinca 2013.

9.00 **MUZEALIZACIJA**

Tanja Kocković Zaborski

Osnutak Etnografskog muzeja Istre kao dio procesa isticanja hrvatskog/slavenskog elementa u Istri

Vlatka Filipčić Maligec

Socijalizam u vitrini (Muzeji u socijalizmu, socijalizam u muzejima)

Ana Panić

Zašto je (ne)moguće napraviti izložbu o Jugoslaviji?

10.15 Stanka

11.00 Zatvaranje skupa, Svečana dvorana

RAD PO SEKCIJAMA: DVORANA 12/ WORK IN SECTIONS: ROOM 12

Glavni moderator/ Principal moderator: Lada Duraković

Po 15 minuta za svako izlaganje i 10 minuta za raspravu nakon svakog izlaganja.

Duration: 15 minutes per presentation and 10 minutes per discussion after every paper.

ČETVRTAK, 5. prosinca 2013.

16.00 KRIVOVJERCI I NESPORAZUMI

Stipan Trogrlić

Nesporazumi Katoličke crkve u Istri i lokalnih vlasti oko Prvog petogodišnjeg plana 1947.-1952. godine

Ana Rajković

Ivan Supek – krivovjernik na ljevici

Filip Zoričić

Politički procesi Vlade Gotovca

19.00 Večera, sveučilišna kantina

20.00 CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)

PETAK, 6. prosinca 2013.

9.00 IDEOLOGIJA I UMJETNOST

Mihailo Lujak, Iva Marković, Jagoda Šarić

Arhitektura jugoslavenskog modernizma: oprostovanje društvenih procesa ili simulakrum društvene stvarnosti

Karla Lebhaft

Konceptualna umjetnost kao kritika ideologije u kasnom socijalizmu

Nina Stevanović

Socijalizam i arhitektura, veza promatrana kroz prizmu ideologije, identiteta i memorije na primjerima objekata muzeja „jugoslavenstva“

10.15 Stanka

10.30 SOCIJALISTIČKA ESTETIKA

Sandra Uskoković

Antifašistička baština – ambivalentnost socijalističkog estetičizma

Berislav Njegovec

Umjetnost i revolucija: aktualnost marksističke estetike

11.20 Stanka

11.35 UMJETNOST I DRUŠTVO

Lada Duraković

Tumači nove glazbene stvarnosti: ideološki diskurs u poratnim hrvatskim glazbenim časopisima (1945.-1952.)

Jelena Lužina

Kazalište kraja socijalizma

	Nela Milić <i>Days for remembrance</i>
13.30	Ručak, sveučilišna kantina
15.00	POPULARNA KULTURA I MEDIJI
	Lidija Bencetić <i>Socijalizam na 'crtaćoj klupi' – pogled na društvo kroz karikaturu zagrebačkog Vjesnika 1950-ih</i>
	Marko Zubak <i>Jugoslavenski omladinski tisak kao underground press (1968.-1972.)</i>
	Ildiko Erdei <i>Implicitna pedagogija popularne kulture: kontradikcije socijalističke modernosti 1970-ih u TV-seriji „Pozorište u kući“</i>
16.15	Stanka
16.30	POPULARNA GLAZBA
	Anita Buhin <i>Opatija 58 – između zabave i ideologije</i>
	Ana Hofman <i>Ko se boji šunda još? Muzička cenzura u Jugoslaviji</i>
	Irena Šentevska <i>Novokomponirane dilkoše nemrem – da me netko ubije!</i>
19.00	Večera, sveučilišna kantina
20.00	CKPIS predstavlja (Svečana dvorana)
SUBOTA, 7. prosinca 2013.	
9.00	ZNANOST I OBRAZOVANJE
	Magdalena Najbar-Agičić <i>Sovjetizacija znanosti u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata</i>
	Isidora Jarić <i>Položaj društvenih nauka i sociologije u socijalizmu do sredine 1960-ih: Slučaj prvog posleratnog srednjoškolskog udžbenika sociologije u Srbiji</i>
	Aida Ličina Ramić <i>Ideologizacija mladih u Bosni i Hercegovini na primjeru Titovog fonda za stipendiranje mladih radnika i radničke djece SR Bosne i Hercegovine (1974.-1986.)</i>
	Ivana Spasić <i>Socijalizam i sociologija: naknadna razmišljanja o afinitetima i raskoracima</i>
10.40	Stanka
11.00	Zatvaranje skupa, Svečana dvorana

CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents*

Suorganizator/ *Co-organizer*: Sa(n)jam knjige u Istri / *Book Fair(y) in Istria*

Mjesto održavanja/ *Venue*:

Sveučilište, Svečana dvorana Tone Peruško/ *University, Aula Magna Tone Peruško*, Ronjgova 1
Dom hrvatskih branitelja (DHB), Leharova 1

ČETVRTAK, 5. prosinca 2013.

Thursday, 5 Dec

20.00 CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents* (Svečana dvorana/ *Aula Magna*)

Maša Kolanović (ur.): KOMPARATIVNI POSTSOCIJALIZAM. Slavonska iskustva (Zagrebačka slavistička škola)

Sudjeluju: Reana Senjković, Maciej Czerwiński i Boris Koroman

PETAK, 6. prosinca 2013.

Friday, 6 Dec

20.00 CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents* (Svečana dvorana/ *Aula Magna*)

ISKOPAVANJA: Sudi knjigu po koricama i Znakovi proizvodnje – proizvodnja znakova

Sudjeluju: Lana Cavar i Narcisa Vukojević

SUBOTA, 7. prosinca 2013.

Saturday, 7 Dec

17.00 CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents* (DHB)

Lada Duraković i Andrea Matošević (ur.): SOCIJALIZAM NA KLUPI. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike

(Srednja Europa, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sa(n)jam knjige u Istri)

Sudjeluju: Damir Agičić, Ines Prica, Lada Duraković, Andrea Matošević

Poslije skupa/ *After the Conference*

NEDJELJA, 8. prosinca 2013.

Sunday, 8 Dec

17.00 CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents* (DHB)

Radina Vučetić: KOKA-KOLA SOCIJALIZAM. Amerikanizacija jugoslavenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka (Službeni glasnik)

Sudjeluju: Radina Vučetić, Lada Duraković, Igor Duda

PONEDJELJAK, 9. prosinca 2013.

Monday, 9 Dec

16.00 CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents* (DHB)

Hannes Grandits, Karin Taylor (ur.): SUNČANA STRANA JUGOSLAVIJE. Povijest turizma u socijalizmu (Srednja Europa)

Sudjeluju: Damir Agičić, Igor Duda, Karin Taylor i Hrvoje Klasić

UTORAK, 10. prosinca 2013.

Tuesday, 10 Dec

16.00 CKPIS predstavlja/ *CKPIS Presents* (DHB)

Magdalena Najbar-Agičić: KULTURA, ZNANOST, IDEOLOGIJA. Prilozi istraživanju politike komunističke vlasti u Hrvatskoj 1945.-1960. na polju kulture i znanosti (Matica hrvatska)

Sudjeluju: Magdalena Najbar-Agičić, Romana Horvat i Igor Duda

S A Ž E C I
A B S T R A C T S

Sandi Abram

Na koži pisana Jugoslavija: tetovirani suvenirji iz Jugoslovanske Ljudske Armade

Prispevek se bo osredotočal na prve množične poslikave telesa v celotni regiji bivše Jugoslavije, ki so za vekomaj zaznamovale pripadnike njenih oboroženih sil. Prek teles potiskanih s socialistično zgodovino in izjavljanj tetoviranih vojakov Jugoslovanske ljudske armade (JLA), umeščam tetovaže iz JLA na presečišče subverzije reda/oblasti in inkorporacije takrat dominantne ideologije, v antitezo med uniformnostjo in subjektivnostjo (kolektivna in individualna identiteta). Predvsem pa služijo tetovaže iz JLA kot mnemotehnična praksa priklica kulturnega spomina, ki prebudi naracije in režime spomina kot tudi režima spominjanja JLA, socializma in (post)tranzicijskega obdobja. Ta tedaj vibranten fenomen s še današnjimi ideološkimi tresljaji, me privede do problematizacije branj in kategoriziranj tetovaž iz JLA. Medtem ko bo etnografski material podpiral zgornje trditve, bodo podrobneje diskutirane situacije, ko etnografije ni bilo mogoče opraviti. Odklonitev, zavrnitev sodelovanja in reflektivna tišina so vse načini, prek katerih poudarjam pomen „etnografije odsotnega“ (Telban). V tem oziru se ponuja dobro izhodišče za nadaljnjo razpravo o konceptih proti-spomina (Foucault), produktivne pozabe (Kuljić), pozabljanja (Ricoeur) ter „kričeče tišine“.

Rory Archer

Housing, social inequalities and socialist morality in 1980s Yugoslavia (Imaš kuću, vrati stan!)

This paper explores public discussions of housing and social inequality in 1980s Yugoslavia. I begin by elaborating on the premise that Yugoslavia had evolved into an increasingly socially stratified society where a significant divider was access to housing. On the one hand better paid employees of successful firms (a political and managerial elite), officials, and members of favoured groups (war veterans, the army, and other individuals particularly invested in the Yugoslav state) were able to gain tenancy rights to social housing at prices drastically under market rates while much of the working class (in whose name socially owned housing was built) were frequently excluded from this bargain housing stock and were required to resolve their housing status according to market principles at inflated prices or to build illegally in city peripheries. This paper probes how such dilemmas of privilege and inequality were addressed in the Yugoslav public sphere through the analyses of print media with a focus on the trade union led campaign “Imaš kuću, vrati stan”. I suggest that through the focus on housing, one can gain insight into salient class divisions in Yugoslav society which have largely been overlooked by scholarship which prioritises ethno-national frames of analyses.

Nikola Baković

„Delić domovine u belom svetu“. Jugoslovenska informativno-propagandna delatnost za ekonomske emigrante na Zapadu 1965–1975.

„Informativno-propagandne aktivnosti za jugoslovenske građane na privremenom radu u inostranstvu“ su bile glavni institucionalni komunikacijski mehanizam pomoću kojeg su jugoslovenske vlasti održavale transnacionalne veze s Jugoslovenima koji su se tokom 1960-ih i 1970-ih godina odselili u Zapadnu Evropu u potrazi za zaposlenjem. Ovaj rad analizira informativno-propagandne aktivnosti jugoslovenskih institucija među ekonomskim emigrantima pre svega kao transnacionalni fenomen „prelaženja“ političkog sistema zemlje-izvorišta migracionog talasa na teritoriju zemlje-odredišta. Cilj ovakvog prekograničnog prekoračivanja teritorijalne jurisdikcije bila je homogenizacija ekonomskih emigranata u okviru jasno definisanog i omeđenog političkog, ideološkog i kulturnog korpusa, privremeno „presađenog“ iz socijalističke Jugoslavije na tlo kapitalističkih država. Transnacionalno „izvoženi“ ideološki sadržaji su imali za svrhu neutralisanje ideološki nepodobnih i otuđujućih uticaja kapitalističke okoline po jugoslovenske građane na radu u inostranstvu, kao i sprečavanje njihovog potpadanja pod uticaj nacionalističkih i antikomunističkih skupina političkih emigranata s prebivalištem na Zapadu. Ovi sadržaji su obuhvatali: proširenje partijskog aparata Saveza komunista Jugoslavije ka inostranstvu, osnivanje Kulturno-informativnih centara pri diplomatskim predstavništvima, antagonizaciju radnika u inostranstvu spram „neprijateljske“ političke emigracije, kao i organizaciju ambicioznih kulturno-zabavnih događaja za migrante, struktuiranih u skladu s principom bratstva i jedinstva i modernizatorskom misijom zvanične jugoslovenske kulturne politike.

Dragan Batančev

„Kapetan Leši“ (1960): prilog istoriji filmske cenzure u socijalističkoj Jugoslaviji

Zasnovana na istraživanju u beogradskom Arhivu istorije Jugoslavije, moja prezentacija osvetljava delovanje Savezne komisije za pregled filmova, zvaničnog cenzorskog tela za kinematografiju od 1945—1970. godine, kao i slučaj cenzure partizanskog filma „Kapetan Leši“ u režiji jednog od najproduktivnijih jugoslovenskih reditelja, Žike Mitrovića. Aktivnost Komisije pokazuje da Titova Jugoslavija tokom 1960-ih nije uvek propisivala stroge norme političke podobnosti, već je ostavljala prostor za subverzivne sadržaje. Članovi Komisije bili su poznati umetnici (Ivo Andrić i Oskar Davičo) ili visoki oficiri vojske i policije. Ni jedni ni drugi nisu se uvek snalazili u finesama filmskog medija, a kako je vreme prolazilo od čuvara morala i ideološke bezbednosti pretvorili su se u aparatčike koji su izgubili nekadašnju moć, najviše zbog toga što je vlast odustala od upravljanja glomaznim studijima poput Avala filma, prepustivši filmadžijama inicijativu u potrazi za stubom svake ozbiljne kinematografije: komercijalnim

filmom. Baš u eri komercijalizacije pojavio se naizgled benigni „Kapetan Leši” u kome je Žika Mitrović transponovao žanrovske matrice vesterna u priču o sukobu partizana albanskog porekla i njegovog brata koji se priključio albanskim nacionalistima, balistima. Dosad nepoznata zbirka dokumenata u kojima su cenzori prepravljali replike u konačnoj verziji filma pokazuje njihovu želju za očuvanjem predstave o međunacionalnoj harmoniji na Kosovu, bazirane na stereotipu o modernizaciji zaostale srpske pokrajine. Naknadno ubačeni dijalози sugerišu težnju cenzora da se albanska nacionalna manjina integriše u kulturni prostor jugoslovenskog socijalizma, ali i u datom trenutku bezrazložan strah od protesta albanskih separatista koje je moglo razljutiti Mitrovićevo ikonografsko povezivanje balista sa sudbinom Indijanaca u američkom vesternu. Paradoksalno, u doba premijere i u potonjim decenijama „Kapetan Leši” je doživljen kao laka zabava da bi tek sa ovim dokazima o cenzuri postalo jasnije koliko su i predstavnici establišmenta i umetnici bili zaokupljeni pitanjem kome i na osnovu kog istorijskog prava pripada teritorija Kosova i Metohije.

Lidija Bencetić

Socijalizam na „crtačoj klupi“ – pogled na društvo kroz karikaturu zagrebačkog Vjesnika 1950-ih

U svakom suvremenom društvu tisak ima važnu ulogu u oblikovanju javnog mnijenja, a u komunističkim zemljama ta uloga je dodatno naglašena. Objavljeni tekst ima veću „težinu“, slijedom toga i politička karikatura kao društveno angažirana umjetnost ima važno mjesto u jugoslovenskom tisku. Sva važna politička, društvena i kulturna zbivanja u socijalističkoj Jugoslaviji popraćena su karikaturama, time one postaju važnim historiografskim izvorom. Karikatura nastoji duhovitim prikazom raskinkati društvene (najčešće političke) negativnosti, izvrnuti ruglu postupke odgovornih za događaje ili stanje u društvu, ili jednostavno poprima ulogu sredstva za promicanje određenih ideja i stavova, i tako nastoji utjecati na javno mnijenje, odnosno potaknuti promjene. Sva važna politička, društvena i kulturna zbivanja, te svi procesi i fenomeni u Jugoslaviji popraćeni su karikaturama. Analizom karikatura dobit ćemo jedan drugačiji pogled na povijest jugoslovenskog društva, uvidjeti kako karikature nisu namijenjene samo zabavi, već su u velikoj mjeri korištene za oblikovanje i usmjeravanje društva, te kako je u njima sadržana povijest socijalističke Jugoslavije.

Aleksandra Sekulić, Branka Benčić

Anticipacija i kontinuiteti: fenomen kino-klubova i alternativna kinematografija

Kinoamaterski pokret u SFRJ uspostavio je model produkcije i prakse prikazivanja filma kao samoorganizovane kulture. Njihova perifernost i autonomija omogućavali su razvoj eksperimentalnih pristupa u filmu, a njihova je specifična sfera produkcije i reprezentacije postigla vrstu emancipacije filmskog aparata.

Možemo pratiti i prepoznavati kontinuitete i anticipacije odnosa produkcije kino klubova kao deo neoavangardnih umetničkih praksi bivše Jugoslavije tokom kasnih 1960-ih i ranih 1970-ih godina, kao i alternativne kulture 1980-ih.

Tekst sagledava fenomen kino-klubova i produkciju amaterskog, alternativnog i eksperimentalnog filma na kulturnom prostoru SFRJ, te uspostavlja kontekstualan okvir kao niz odnosa unutar šireg društvenog, kulturnog i institucionalnog polja. Pogled unazad, na razdoblje najintenzivnijeg zamaha rada kino-klubova, predstavlja pokušaj interdisciplinarnog pristupa u sagledavanju dometa i aktualnosti kinoamaterske produkcije u mogućim kontinuitetima radikalnog amaterizma, suočavanju gledišta filmske historiografije i povijesti umjetnosti, sociologije kulture i teorije medija, kulturne politike i institucionalne kritike.

Danas se produkcija kino-klubova sagledava u procesima ponovnog otkrivanja i aktualizacije produkcije i značaja kinoamaterizma u Jugoslaviji za cjelokupni razvoj umjetničkih praksi i filmskih poetika (Nova umjetnička praksa; Crni val). Možemo pratiti veze između eksperimenta u amaterskoj filmskoj umjetnosti i vizualnoj umjetnosti pedesetih i šezdesetih godina. Kritička pozicija različitih umjetničkih praksi obilježila je umjetničku scenu 1970-ih i ove su prakse pokrenule alternativne načine umjetničke produkcije i prezentacije umjetnosti, redefiniciju umjetničkog djela, mijenjanje umjetničkih konvencija te preispitivanje umjetničkih sustava.

Ozren Biti

Planinski raj i Snježna Kraljica

U ovom se prilogu kani obratiti pozornost na to da su niti sporta i popularne kulture na specifičan način prepletene kako u jugoslavenskom tako i u postjugoslavenskim društvima. Konkretnije, nastojat će se pokazati da je na ovim prostorima tomu tako podjednako u kasnom socijalizmu, kao i u postsocijalizmu. U središtu je pažnje alpsko skijanje osamdesetih godina prošlog stoljeća u Sloveniji i dvijetisućitih u Hrvatskoj, s naglašenim interesom za mehanizme njegove narativizacije. Komparacija nejednakih konteksta ostvarivanja vrhunskih skijaških rezultata, ali i oblikovanja fascinantnih sportskih priča, imala bi poslužiti kao argument za tezu da nacionalno pronalazi svoje mjesto unutar popularnokulturnog uz pomoć diskurzivnog konstruiranja prirodnog, izvornog i autentičnog, ali da to isto može činiti i aktiviranjem nekih drugih, ponešto drukčijih plutajućih označitelja. Naslov bi tako predstavljao najavu sučeljavanja dvaju skijaških koncepata, putem kojega se, podsjećanjem na diskusiju između Ernesta Gellnera i Anthonyja Smitha o porijeklu nacija, poznatu pod nazivom „Imaju li nacije pupak?“, planira ustanoviti da slovensko skijanje ima „pupak“, a hrvatsko nema.

Chiara Bonfiglioli

Gendering modernization: the textile industry during and after socialism

This paper draws upon my current research on gender, social citizenship and the textile industry in the former Yugoslavia. The development of the garment industry in the region is strictly connected to the politics of socialist

modernization. From the early 1950s onwards, socially-owned textile factories employed hundreds of thousands workers, notably women, contributing to the industrialization of rural peripheries. The textile sector covered approximately 12% of total manufacturing in the 1960s and 1970s. In the 1980s Yugoslavia was among the main producers of wearing apparel worldwide. Garments from the region were exported all over Western Europe and the Soviet Union, and Yugoslav fashion brands sold their products both on the domestic and on the foreign market. After the Yugoslav break-up, as a result of debts, privatization and post-socialist transition, the textile industry went through a process of steep decline. Despite the industrial decline that affected many cities, and despite the lay-off of many workers, the production of textile and apparel for foreign markets still represents a relevant economic sector in the region, notably for Macedonia and Serbia. In my paper I look at the ways in which the socialist legacy of industrialization and its gendered aspects are evoked and remembered by women textile workers in post-socialist times, notably in textile cities such as Shtip in Macedonia, and Leskovac in Serbia.

Anita Buhin

Opatija 58 – između zabave i ideologije

Pedesetih i šezdesetih godina festivali zabavne glazbe bili su najmoćnije sredstvo prezentacije, produkcije i definicije jugoslavenske popularne glazbe. Festivali su omogućavali domaćim skladateljima da iznesu svoje viđenje žanra zabavne glazbe. Iako su prvih godina slijedili inozemne modele, pogotovo susjedne Italije zbog međunarodnog uspjeha San Remo festivala, dugoročno gledano, festivali su bili zaslužni za stvaranje specifičnog i prepoznatljivog stila zabavne glazbe. U konačnici, oni su i pridonosili općem društvenom napretku jer su bili promovirani kao nadnacionalni kulturni događaji za cijelu Jugoslaviju, ne kroz stvaranje homogene kulture, nego prihvatanjem nasljeđa jugoslavenskih kultura s jedne strane, te predstavljanjem i uvođenjem modernog zvuka kao simbola nove socijalističke kulture. Činjenica da je Jugoslavenska radiodifuzija bila glavnim organizatorom Opatijskog festivala svjedoči o ulozi koju su mediji imali u popularizaciji zabavne glazbe koja nije mogla biti izvedena bez zelenog svjetla kulturnih ideologa. S druge strane, prihvatanje demokratizacije kulture može se iščitati u stihovima i ritmovima pjesama, ali i u sudjelovanju publike u konačnom izboru pobjednika. Neosporiva pobjeda pjesme „Mala djevojčica“ na Opatijskom festivalu 1958., poznatijom po motivu „tata kupi mi...“ postala je svojevrsnim simbolom uspjeha zabavne glazbe, ali i liberalizacije zemlje, točno puno desetljeće nakon raskida sa Staljinom.

Ines Cvitković Kalanjš

Dječja pjesma u nižim razredima osnovne škole od 1945. do 1991. godine

Glazbenim odgojem i obrazovanjem mlada generacija spoznaje i usvaja jezičnu i umjetničku kulturu svoga naroda, ali i kulture drugih naroda i narodnosti koje su

dostupne i propisane osnovnoškolskim planom i programom. Mnogi su književnici u vrijeme socijalizma pisali priče i pjesme, a glazbenici uglazbljivali stihove u kojima se uzdizalo Josipa Broza Tita, socijalizam kao državno uređenje i jedinstvo svih konstitutivnih naroda nekadašnje SFRJ. Takve dječje pjesme su postajale sastavni dio nastavnog plana i programa, a time su svakodnevno bile uključivane u nastavni proces. Radom se otvara pitanje, je li i kako je socijalizam utjecao na promjene glazbenog odgoja učenika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Analizom nastavnih planova i programa tog vremena prikazat će se koja je tematika dječjih pjesama bila najčešća, koliko je dječjih pjesama uključenih u nastavni plan i program imalo ratnu tematiku, a koliko je bilo onih koje su skladane u čast Tita i jedinstva konstitutivnih naroda.

Maciej Czerwiński

Retorika hrvatskih komunista

U priopćenju će biti riječi o nekim jezično-komunikacijskim modelima koji su bili u upotrebi za vrijeme jugoslavenskoga komunizma na primjeru diskursa Josipa Broza Tita te tekstova u glasilu hrvatskih komunista – zagrebačkome dnevniku „Vjesnik“ (u vremenskim isječcima: 1945., 1948., 1956., 1967., 1971., 1989.). Pokazat će se način na koji se nametalo unificiranu ideološku viziju svijeta (kanonizirane retoričke figure, klišeizirane izraze, aksiološke binarne sudove, ikoničke znakove u performativnim funkcijama i dr.) te kako je ta slika bila samopostuliran vid stvarnosti. Takav mehanizam, to jest prikazivanje poželjnog (Sollen) kao realnog (Sein), može se izvesti u državi u kojoj su javni vidovi komunikacije pod kontrolom cenzure i/ili autocenzure. Rekonstruirat će se tako simbolički imaginarij hrvatskih komunista te propitati kako se je u okviru komunističkoga koda razvijao hrvatski nacionalni kod.

Franko Dota

Klasni neprijatelj ili nepoćudni uljez: homoseksualnost u ideologiji jugoslavenskog socijalizma

Marksistička filozofija, iz koje onda izvire ideološke premise jugoslavenskog socijalizma, počiva na racionalističkom i materijalističkom pogledu na društvo koje primat želi dati „znanstvenom“ i „objektivnom“. Medicinska i pravna znanost, a ne kakva religijska dogma ili zastarjeli pravni kodeksi utemeljeni na „buržujskoj etici“, trebali su određivati što je „zdravo“ a što „nezdravo“ za društvo u cjelini, pa tako i u seksualnim odnosima. Seksualnost stoga postaje poprište jedne rafinirane igre ideoloških i znanstvenih diskurzivnih polja koja se međusobno nadopunjuju, jedno drugome opiru ili zajednički mijenjaju pod utjecajem vanjskih socijalnih i političkih promjena. Odnos prema istospolnoj seksualnosti bio je dakle eminentno ideološki, ali da bi mogao operativno funkcionirati u praksi morao je imati uporište u znanstvenom diskursu. Taj preplet ideologije i akademskog znanja promatram

istraživanjem javnog medicinskog i kriminološkog diskursa (medicinske enciklopedije i pravni leksikoni, stručne publikacije, sveučilišni udžbenici, polemike) u socijalističkoj Hrvatskoj. U prvoj, rigidnoj staljinističkoj fazi, stav prema ne-reproduktivnim seksualnim praksama polazio je od premise da su one po svojoj prirodi strane biću „normalnog“ radnika i seljaka, tezu koju se dokazivalo uglavnom historijskim primjerima. Ni kasnije, u fazi prijelaza iz socio-seksološkog dogmatizma u jednu specifičnu formu neliberalne seksualne modernosti (od sredine 1960-ih do početka 1980-ih) socijalistička ideologija nije bila sklona prihvatiti kongenitalnu teoriju o uzrocima homoseksualnosti, prema kojoj se radi o urođenoj osobini, već je preferirala bio-socijalnu i klasno uvjetovanu interpretaciju. Teret dokaza nije međutim više bio na historijskoj argumentaciji, već na empirijskim medicinskim istraživanjima, na sociologiji i socijalnoj patologiji. Taj je pomak bio i ključni faktor u procesu dekriminalizacije homoseksualnosti u zapadnim jugoslavenskim republikama budući da su na tu odluku presudo utjecali upravo znanstvenici i stručnjaci koji su znali kako pregovarati s Partijom i uvjeriti je u potrebu promjene kaznenog prava.

Igor Duda

Djeca socijalističke domovine. Izgrađivanje pionirske tradicije u Hrvatskoj 1950-ih godina

Savez pionira Jugoslavije, osnovan 1942. kao masovna dječja organizacija, prolazio je od 1950. kroz promjene povezane sa znatno širom desovjetizacijskom društvenom reformom. Organizacija za školsku djecu u dobi od sedme do četrnaeste godine više nije bila pod nadležnošću Narodne omladine Jugoslavije. U Hrvatskoj je brigu o pionirima preuzeo Savjet Saveza pionira NR Hrvatske koji je djelovao u sastavu Saveza društava Naša djeca NR Hrvatske. Sukladno partijskim direktivama, promjene u ustroju, pristupu i načinu rada lišavale su Savez pionira određenih krutosti i pretvarale ga u odgojno-zabavnu organizaciju koja je među najmlađima i dalje pridonosila razvijanju domoljublja i vjere u socijalizam. O mjestu Saveza pionira u sustavu ranoga samoupravnog socijalizma, stupanju u članstvo kao ritualu političke inicijacije te djelatnosti Saveza i razini ideologizacije dječjega slobodnog vremena svjedoče spisi iz arhivskih fondova političkih i društvenih organizacija te izdanja Biblioteke Saveza pionira Hrvatske.

Lada Duraković

Tumači nove glazbene stvarnosti: ideološki diskurs u poratnim hrvatskim glazbenim časopisima (1945–1952.)

Sredstva masovnog komuniciranja u ranom su poraću predstavljala važan instrument legitimacije vladavine Komunističke partije na kulturnom i umjetničkom području.

Autori tekstova koji su govorili o glazbi bili su vrlo često partijski delegirani pojedinci. Od njih se očekivalo da budu tumači doktrine – da ukazuju na pozitivne poteze nove vlasti, demokratizaciju glazbene umjetnosti i brigu za skladatelje, reproduktivne glazbenike i glazbene pedagoge te da njihovi napisi zrcale odgojnost, idejnost i partijnost kao poželjne odlike nove realsocijalističke kulturne prakse. Njihova zadaća, međutim, nije bila ni jednostavna ni zahvalna. Velika razlika u obliku, sadržaju i kvaliteti poratne glazbene produkcije rezultirala je time da katkad ni najpućeniji u „socijalističku partijsku liniju“ nisu bili posve sigurni što socijalistički realizam u glazbi jest i kako bi on trebao konkretno biti apliciran na skladateljske uratke. Rascjep između teorije i kompozicijske prakse bio je teško premostiv. Zadaci tumačenja potreba nove društvene stvarnosti na glazbenom polju u Hrvatskoj stoga su povjereni specijaliziranim glazbenim tiskovinama. Od 1945. do 1952. godine izlazila su tri takva časopisa, namijenjena stručnoj glazbenoj javnosti: Muzičke novine Hrvatskog državnog konzervatorija (od svibnja 1946. do studenog/prosinca 1948.), Muzička revija (Organ Udruženja kompozitora Hrvatske 1950–1951.) te Muzičke novine (Organ Saveza muzičkih udruženja Hrvatske, prosinac 1951. – rujan 1952.). Uvid u žarišne točke diskursa odabranih tekstova iz navedenih revija pokazuju na koji su se način artikulirale ideološke poruke u glazbeno publicističkim tekstovima u prvim poratnim godinama, poštivanje kojih normi i kanona se od glazbenika zahtijevalo te koje je obveze i zadaće u novim društvenim prilikama valjalo (re)definirati.

Tamara Đerić Nikolić, Ivona Orlić

Filigran u Istri – još jedan razlog današnje multikulturalnosti

Interes za temu našeg izlaganja vjerojatno je uzrokovan gradovima u kojima smo odrastale: to su Rovinj i Poreč, kao i vremenom u kojem je mlađa autorica provela najranije djetinjstvo, dok se starija sjeća školske definicije cilja odgoja koji je glasio: stvoriti slobodnu, stvaralačku i socijalističku ličnost. Upravo socijalističko i federativno društveno uređenje te gradovi uz more koji su zbog turizma naglo prosperirali omogućili su razvoj filigranstva u Istri. U vremenu nakon završetka Drugog svjetskog rata i stvaranja Socijalističke federativne republike Jugoslavije, Istra i Kosovo našli su se u istoj državi. To je jedna od olakotnih okolnosti i jedan od razloga zašto su filigranski zanatlije sa svojim obiteljima mogli bez većih birokratskih problema preseliti iz jednog na drugi kraj zemlje. Kako su, i jesu li, filigranari, Albanci s Kosova, sudjelovali u stvaranju istarskog turizma, koliko su njihove radnje promijenile vizuru istarskih obalnih gradova, te jesu li oni uz svoje obitelji doprinijeli razvoju „bratstva i jedinstva“ u Istri, na što se može i danas naslanjati teza ili dogma o istarskoj multikulturalnosti i tolerantnosti, glavna su pitanja koja će se otvoriti ovim izlaganjem.

Ildiko Erdei

Implicitna pedagogija popularne kulture: kontradikcije socijalističke modernosti 1970-ih u TV-seriji „Pozorište u kući“

Tv-serija „Pozorište u kući“ bila je jedna od najdugovečnijih serija (tri sezone tokom sedamdesetih, 1972/73, 1973/74, 1975; i dve tokom osamdesetih), i bila je gledana širom Jugoslavije. Predmet analize bili bi glavni likovi, njihovi odnosi, ambijent, situacije i pitanja/problemi u odnosu na tadašnji društveni, ekonomski, politički i kulturni kontekst. Teza bi bila da je ova serija konkretno, kao i njoj slične serije sa početaka televizije u socijalizmu (kada je ona bila isključivo državna i pod direktnim i indirektnim uticajem vlasti i njenih politika) istovremeno opisivala i „propisivala“ svakodnevni život, njegove norme i vrednosti, služeći kao sredstvo implicitne društvene pedagogije modernog socijalističkog života. Kroz epizode su se javno predstavljala, i „pretresala“, a kasnijim razgovorima gledalaca i tekstovima u časopisima dalje diskutovala pitanja, problemi, nelagode, neusaglašenosti, kontradikcije... savremenog trenutka, ali i olakšavalo prihvatanje modela socijalističke modernosti i socijalističke srednje klase.

Vlatka Filipčić Maligec

Socijalizam u vitrini (Muzeji u socijalizmu, socijalizam u muzejima)

Jednako kao što socijalizam možemo staviti na klupu, možemo ga staviti i u vitrinu. Ne moramo mu pri tom dati počasno mjesto, ako to ne želimo, ali bi priznali njegovo postojanje. Pripadam generaciji koja je svoje formativne godine proživjela u razdoblju socijalističke Jugoslavije. Današnja muzejska scena toj generaciji negira dio identiteta. Zašto je za muzeje povijest Hrvatske u socijalističkoj Jugoslaviji teška povijest? Zašto se muzeji tako teško s njome nose? Što se desilo sa zbirkama i postavima ovoga razdoblja i kakva je situacija u susjedstvu. Izlaganje će pokušati dati odgovor na pitanje zašto ovo razdoblje ostaje podinterpretirano u hrvatskim muzejima.

U radu bi se problematiziralo stanje današnje muzejske scene u Hrvatskoj i zemljama bivše Jugoslavije u odnosu na prikaz Jugoslavije u razdoblju socijalizma. Naglasak bi bio na muzejima u Hrvatskoj, no kompariralo bi se i sa stanjem u drugim državama (Sloveniji, Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori), osobito kada su u pitanju muzeji sličnog karaktera (npr. Memorijalni muzej u sklopu spomen područja Jasenovac i Logor Crvenog krsta u Nišu).

Socijalizam je otišao u povijest, pa je dijelom, valjda, otišao i u muzeje. No, pomalo apsurdna situacija, da se u pojedinim našim muzejima suvremene povijesti razdoblje socijalizma jednostavno preskače, govori o socijalizmu kao dijelu naše teške povijesti.

Marko Fuček

Konsolidacija jugoslavenskog socijalizma kroz ideološke državne aparate

Ideološki državni aparati, kako je taj koncept osmislio Louis Althusser, ključni su za društvenu reprodukciju, a posebno reprodukciju odnosa proizvodnje. Prema

tome konceptu ideološki državni aparati predstavljaju ulogu, ali i mjesto klasne borbe te je vršenje hegemonije u njima uvjet dužeg održavanja državne moći bilo koje klase. Promatrajući konsolidaciju jugoslavenskog socijalizma u njegovom prvom desetljeću kroz ideološke državne aparate, možemo ih podijeliti na one u kojima borbe gotovo nije bilo ili nije bila moguća i na one u kojima je povedena s više ili manje uspjeha. U prvu skupinu spadali bi prije svega obitelji i Crkva. U slučaju obitelji u praksi nije bilo borbe protiv „stare, buržoaske“, a za „novu, socijalističku“ obitelj, dok je u slučaju Crkve vođena borba prvenstveno protiv njenog društvenog utjecaja, ne za njeno preuzimanje kao ideološkog državnog aparata. Osvajajući državu nova je vlast gotovo automatizmom osvojila ideološke državne aparate poput pravnoga, političkoga i komunikacijskoga iako je proces konsolidacije primjetan i u njima. Najvažnije borbe unutar ideoloških državnih aparata vođene su u obrazovnom i kulturnim sustavima (literatura, umjetnosti, sport, itd.), u kojima je sama zamjena kadrova, iako praćena teškoćama, bila tek početak stvaranja novih socijalističkih ideoloških državnih aparata i stvarne konsolidacije jugoslavenskog socijalizma.

Ljiljana Gavrilović

Proleter i svih zemalja u granicama etniciteta

U radu se raspravlja o primeni ideje radničkog ujedinjena tokom postojanja komunističke/socijalističke Jugoslavije. Ona počiva na dva pretpostavljena osnova: radničkom pokretu, kao pokretu za poboljšanje uslova života/rada radničke klase i vrednosnom pozicioniranju klase iznad etniciteta, odnosno onome što bi se savremenim jezikom moglo nazvati unutar-klasnim multikulturalizmom.

Analize državnih, kulturnih i obrazovnih politika tokom trajanja Jugoslavije pokazuju da ni u jednom trenutku nije postojala „opasnost“ od prevazilaženja etničkih granica, jer je san o boljem društvu bio bazično zasnovan na idejama nemačkog romantizma, koje su slavile posebnosti „narodnog duha“.

U postjugoslovenskom periodu, međutim, veoma se insistira na realnom postojanju „jugoslovenskog multikulturalizma“, iako se i dalje u potpunosti odbacuju savremene ideje (teorijske, ali i popularno-kulturne) kako o smanjivanju klasnih, tako i o prevazilaženju etničkih granica.

Natalija Gjeri Robić

Osmi mart u Hrvatskoj: Dan žena, Majčin dan, „Dan za mušku finoću“, dan obilježavanja ravnopravnosti i/ili pučka veselica?

Međunarodni dan žena, popularno zvan Osmi mart, uveden je u kalendar socijalističke Jugoslavije 1946. godine kao jedan od praznika, odnosno značajnijih datuma koji su se u novoj državi počeli obilježavati. Način obilježavanja/slavljenja Osmog marta, a samim time i njegova svrha mijenjali su se tijekom čitavog socijalističkog razdoblja, a promjenom sistema i vlasti početkom 1990-ih godina

prestalo je i njegovo obilježavanje u obliku koji je do tada bio poznat. No zbog čega se obilježavao Osmi mart, na koji je način taj praznik konstruiran, koje se ideje, simboli i mitovi pronalaze u pozadini njegova obilježavanja te kako je taj praznik bio prihvaćen od strane pojedinaca? Koje su razine i načini proslave Osmog marta, koje je bilo njegovo mjesto u ritmiziranju svakodnevice odnosno što je taj dan značio ženama i muškarcima različitih životnih dobi? To su neka od pitanja koja se razmatraju u ovome izlaganju. Također se preispituje interpretacija Osmog marta kao „izmišljene tradicije“ te se nude alternativne definicije tradicije i njene interpretacije. Osmi mart promatra se u kontekstu uspostavljenog sustava socijalističkog kalendara čiji su praznici simbolizirali legitimitet nove vlasti, a usporedno s time imali su i normativnu te integracijsku funkciju u društvu.

Mark Gjokaj

Tokovi i diskursi jugoslavenskog socijalizma i/ili socijalizam na (ne)optuženičkoj klupi

Nakon nestanka Kraljevine Jugoslavije (1942/1943.) nove komunističke vlasti, upravljači DFJ, slijedeći kult ličnosti i mit o bratskoj borbi u NOR-u (1941–1945.), imale su jasno zacrtanu viziju da je obnova razrušene Jugoslavije planovima, reformama i izgradnjom, nužnost koja se tada shvaćala kao razvoj svih gospodarskih, ali i „diskurzivnih“ oblika i odnosa. Socijalizam i njegov razvojni model obuhvaćali su: mehaničko kretanje stanovništva, transformisanje, na štetu agrara, „sela u grad“, industrijalizaciju, kooperaciju i specijalizaciju, kolektivizam i državno (društveno) vlasništvo (Županov; Čolić). U razdoblju 1950–53. godine uspostavljaju se novi odnosi, donošenje i sprovođenje mjera koje bi dovele do postepenog umiranja države i njenih funkcija, prije svega u gospodarstvenom sustavu, i prenošenje moći na bazu, na radnike, tj. neposredne proizvođače. Od 1953. godine do pada socijalizma radnički savjet postaje najviši organ društvenog samoupravljanja, sastavljen od neposrednih proizvođača koji su odgovorni pred zajednicom. Najviši organ poduzeća (radnički savjet) je istovremeno i organ političkog, ekonomskog i demokratskog odlučivanja, u okviru ukupnog društvenog sustava (jedinstvene DPZ), tj. državne uprave, a sve u skladu sa općim interesima društva. Nigdje u svijetu osim u Jugoslaviji radnički savjet nema pravo i ovlaštenja da bira upravu poduzeća i izvršnog direktora poduzeća, čak i da predloži rukovodioca šire zajednice. Pod parolom „fabrike radnicima“ provode se reforme i daljnji razvoj samoupravnih prava preko delegatskog sustava i osnovnih gospodarskih jedinica (OOUR). Zakonom je regulisano da su direktori poduzeća i poslovodni organi „odgovorni pred zajednicom“ (Član 103. Ustava SFRJ, 1974.). U procesima, pojavama i gospodarskim kretanjima u razdoblju 1980–1987. dolazi do stagnacije u DP Jugoslavije, odnosno, u Hrvatskoj (Širotković) opadanje i rušenje „bratskog“ socijalizma u jugoslavenskom primjeru u najkobnijem obliku. Vraćajući se poznatom svjetskom političkom filozofu i eruditu 20. stoljeća, a koji je dao povijesno-politički, ekonomski i socijani duh liberalnim idejama, može se primijetiti kako je još tada, u doba začetka socijalizma kao masovnog svjetskog

procesa 1945. godine, predvidio „samourušavanje i kraj stoljeća socijalizma“ (Hayek, Put u ropstvo, 1944.). Međutim, u suprotnostima suvremenog sustava, u „dodu (ne)razvoja neoliberalnog društvenog sustava“, u dubokoj socijalnoj krizi bilježi se povratak Kejnsovih i Marksovih teorija (bijeg od liberalizma) i vraćanje komunizmu. Aktualno stanje diskursivne suprotnosti, ne samo u širem okruženju, već u Evropi i svijetu, (negativan gospodarski rast, pad proizvodnje i zaposlenosti, siromaštvo) dokaz su krize ili (ne)funkcionisanja društva kapitala i blagostanja. Iako na razini retorike i političkog marketinga, neoliberalna škola je uspostavila „potpunu dominaciju i okupaciju svijesti u politici i visokom obrazovanju, tako da ni političari ni poduzetnici ne poznaju, ili ne znaju, novi alternativni način izlaska iz krize“ (Iz krize u depresiju, 2012).

Marko Grdešić

Nezgodna preklapanja socijalizma i nacionalizma: Diskurzivne komplementarnosti u „Antibirokratskoj revoluciji“ u Srbiji 1988–1989.

Jedna od prijelomnih epizoda jugoslavenske krize osamdesetih godina je „antibirokratska revolucija“ koja potresla Srbiju 1988. i 1989. godine. Na ljeto i jesen 1988. godine tisuće i tisuće radnika i građana izišle su na ulicu kako bi izrazile svoje nezadovoljstvo ekonomskom krizom, političarima „foteljašima“ te, u najviše slučajeva, kako bi pokazali svoju zabrinutost za stanje na Kosovu. Koji su diskursi cirkulirali u javnosti u ovo vrijeme? Koji su politički jezik koristili političari, a koji obični građani? Zašto su se nacionalizam i socijalizam međusobno tako uspješno hibridizirali u „antibirokratski“ jezik? Ovaj se rad bavi diskurzivnim komplementarnostima socijalizma i nacionalizma. Metodološki, rad se temelji na kombinaciji kvantitativne analize sadržaja dviju dnevnih novina, „Politika“ i „Borba“ te na kvalitativnoj analizi diskursa njihova pisanja. Analizom nezgodne i nesretne podudarnosti socijalizma s nacionalizmom može se na „optuženičku klupe“ staviti i jugoslavenski socijalizam, tj. mogu se rasvijetliti njegove slabosti koje su ga učinile komplementarnim s nacionalizmom. Kasnije putanje Srbije, a i drugih zemalja koje su nastale raspadom Jugoslavije, moguće je bolje razumjeti ako se objasni kako se dogodilo da je novi etno-nacionalizam, koji je već 1988. godine formiran u vrlo agresivnom obliku, pao na plodno tlo samoupravnog socijalizma.

Ana Hofman

Ko se boji šunda još? Muzička cenzura u Jugoslaviji

From the perspective of the politics of censorship in former Yugoslavia, the article highlights the potential of music to simultaneously convey a variety of potential interpretations, multiple layers of meaning and ambiguity. This expressive potential of the “unspoken” (Lacan) allows for the invoking of ideas, meanings and sensibilities that are at the same time easy to be (mis)understood and manipulated. The study of censorial practices therefore calls for shifting attention

from the institutional censorial mechanisms to the more personal, unspoken, unwritten norms and practices. Focusing on the “Law Against *Šund*” from 1972, the article engages with the censorial practices as exercised through the inter-genres politics and particularly the newly-composed folk music (or the new folk music, the commercial folk music, the neo-folk) through the so-called “quality censorship.” Exercised by individuals rather than institutions, censorship often relied much more affective technologies than strict strategies following the canon. The article shows not only the complex interplay between ideology, representational and social practices, but also significant *authorial self-censorship* that indicates playing with the awareness of censorship (Levine 1994) which becomes a part of self-subjectivization process through the unconscious internalizing of the norms important for self-representation and self-perception.

Vesna Ivezić

Dinamika odnosa individualnog i kolektivnog u stvaranju jugoslavenskog socijalizma

Dva poretka koja se zasnivaju na polaritetu individue i društva, socijalistički, koji je već propao, i kapitalistički, upravo u agoniji, pokazuju slične značajke u vrijednosnom sistemu: u fazi revolucije/nastanka (model socijalne revolucije vrijedi za svaku), gdje se individualno „ja“ stapa s kolektivnim „mi“ (klase ili nacije), te u fazi normalizacije, kad orijentacija na utopijski element u društvu slabi i jačaju privatni interesi. Postoji strukturalna analogija u dijalektici oslobođenja klase i nacije. Cjelokupna povijest jugoslavenskih omladinskih radnih akcija kretala se između ekonomske (materijalne izgradnje zemlje), te društvene koncepcije, gdje je bila važna ideološka socijalizacija mladih, afirmacija više društvene svijesti, a dobrovoljnost rada i naglašavanje zajedništva bili su izraz svijesti o novim odnosima u društvu. Sam pojam akcije u funkcionalnom smislu implicira aktivan stav, jer povezuje djelatnost sa ciljem. (Sličan model povezanosti dobrovoljnog rada s anticipiranim modelom društva danas nalazimo u volonterstvu, u domeni civilnog društva). Radne akcije, iznikle u narodnooslobodilačkoj borbi, u početku su preuzele iste simbole i organizaciju, a s razvojem samoupravnog društva, autoritarni se ustroj i vojnička disciplina transformiraju prema demokratskijim odnosima, orijentacija na kolektivno smanjuje se u odnosu na važnost potreba pojedinca. Konceptualni okvir spremnosti pojedinca da se identificira s kolektivnim društvenim idealom može se primijeniti i u početnoj fazi osamostaljenja Hrvatske.

Tvrtko Jakovina

Neprijatelji ili samo loši susjedi? Jugoslavija i balkanske zemlje 1970-ih i 1980-ih

Titova je Jugoslavija gotovo sa svim susjednim zemljama u nekom razdoblju imala loše ili vrlo loše odnose. Dok su se vremenom pojedine veze bitno popravile, s

Bugarskom i Albanijom ostale su trajno napete. U izlaganju će biti riječi o odnosima SFRJ sa susjedima, prije svega o trokutu Sofija-Beograd-Tirana tijekom kasnih sedamdesetih i osamdesetih godina. Izlaganje pokazuje zlorabu povijesti, utjecaj pojedinih republičkih vodstava na vanjsku politiku SFRJ, utjecaj emigracije u vanjskoj politici, kao i odnos politike sa susjedima prema politici nesvrstavanja. Ponegdje je jugoslavenska politika bila iznimno pragmatična i strpljiva, dok je u isto vrijeme prema nekim drugim zemljama bila sasvim blokirana krutim stavovima.

Isidora Jarić

Položaj društvenih nauka i sociologije u socijalizmu do sredine 1960-ih: slučaj prvog posleratnog srednjoškolskog udžbenika sociologije u Srbiji

Rad predstavlja pokušaj da se s jedne strane rekonstruiše društveni i politički položaj društvenih nauka (i posebno sociologije, među njima) u socijalizmu na osnovu analize raznolike arhivske građe (kongresnih dokumenata, zakonskih i podzakonskih akata, dokumenata iz arhiva strukovnog udruženja, nastavnih planova i programa i različitih pravilnika), a sa druge strane da se dobijeni uvidi primene u analizi sadržaja prvog srednjoškolskog udžbenika sociologije autora Mihajla Popovića (1962), kako bi određene teme u okviru njega mogle da se reinterpretiraju u skladu sa istorijskim trenutkom u kome on nastaje i ondašnjim stanjem sociologije kao naučne discipline. Rad nastoji da rekonstruiše socijalne i profesionalne društvene (i ideološke) protivrečnosti i sukobe unutar tadašnjeg jugoslovenskog društva, ali i profesionalne zajednice sociologa koji su po mišljenju autorke bitno odredili sadržaj udžbenika i granice interpretacije određenih tema u njemu.

Vedran Jerbić

Ideologija i mitska svijest: prilog raspravi o mitovima suvremenog društva

Što je mitska svijest ideologiji? Kako mit funkcionira unutar strukture ideološke svijesti? Pitanja koja tvore jednu interdisciplinarnu aporiju koja već stoljećima muči jednako antropologe, filozofe, političke teoretičare, sociologe, psihologe...

Od Claudea Lévíja-Straussa koji je ustvrdio da „mitskoj misli nije ništa sličnije od političke ideologije“, preko Ernsta Cassirera koji mit promatra kao jednu od važnih stepenica u procesu kulturalizacije čovjeka, Freuda koji je korijene mitskog fenomena tražio u strukturama potisnutog pa sve do Barthesove semiološke analize mitskog govora – o mitu i mitskoj svijesti i dalje ima puno više pitanja nego konačnih odgovora.

S jedne strane mit se napada kao nešto iracionalno, predlogično, predcivilizacijsko, mračna snaga koja tinja ispod površine društva sve dok ne eksplodira u stanjima anomalije; dok s druge, romantičarske, pomalo rusoovske perspektive mit se smatra

temeljem ljudske kulture, socijalnim cementom koji je uspostavio i održavao arhaična društva hraneći ih smislom i redom.

Slična razilaženja nailazimo i po pitanju definicije ideologije: od pejorativnog značenja ideologije koje mu je nadjenuo Napoleon, preko marksističkog pojma lažne svijesti (iako već i marksizam poznaje mogućnost progresivnog poimanja ideologije), pa sve do vrijednosno neutralnijih pozicija ideologije kod autora poput Karla Mannheima i Teuna A. van Dijka.

Ako prihvatimo tvrdnju da mit i dalje živi i da su mu moderne političke ideologije omogućile da mutira u sekulariziranom obliku te da „uništenje političkih mitova premaša moć filozofije“, kako to kaže Cassirer, nameće se potreba da teoriju ideologije metodološki iznova promislimo istraživanjem mitskih temelja i proizvodnih pogona novih mitova na kojima neka politička ideologija gradi svoju hegemonijsku sliku svijeta. Pritom je potrebno preispitati i mitove socijalizma i mitove kapitalizma, i pokušati pronaći odgovor na pitanje zašto su se jedni tako dramatično ispraznili i istrošili, a drugi i dalje, unatoč svemu, opstaju i dalje fikiranjući totalitet suvremenog zapadnog društva.

Nebojša Jovanović

Homoseksualnost, seksologija i film u socijalističkoj Jugoslaviji

Pledirajući za istraživanje historije seksualnosti u jugoslavenskom socijalizmu, zastupam tezu da seksologija u Jugoslaviji nudi kraljevski put za takav znanstveni projekat. Ta seksologija obuhvaća djela jugoslavenskih i stranih autora, u kojima je mnoštvo heterogenih diskursa opisivalo i objašnjavalo seksualni razvoj, tipove seksualnosti, brak, trudnoću, kontracepciju i pobačaj, seksualni odgoj, „psihologiju spolova“, itd. Svojim obimom, raznovrsnošću i rasprostranjenošću, seksološka publicistika nudi privilegiranu diskurzivnu i interpretativnu arenu koja nam omogućava da istražimo proturječnosti i antagonizme koji su odlikovali status seksualnosti u socijalizmu. Izlaganje kritizira totalitarnu paradigmu, prema čijoj liberalnoj varijanti jugoslavenski socijalizam kao totalitarni sistem ne može imati ništa sa naprednom zapadnom modernošću. Seksologija u Jugoslaviji pokazuje suprotno: daleko od bilo kakve totalitarne dogme, ona se formirala pod izravnim utjecajima s druge strane Željezne zavjese, kao i onih iz predsocijalističkog perioda. Otud ona funkcioniše kao simptom globalne seksualne modernosti, a ne kao endemska „totalitarna“ pojava. U ilustraciji toga fokusiram se na stavove jugoslavenskih seksologa o muškoj homoseksualnosti kao specifičnom seksualnom i društvenom fenomenu, pokazujući da su neki jugoslavenski seksolozi imali naprednije stavove o homoseksualnosti od svojih kolega na Zapadu. Spajajući analizu seksoloških djela, postojećih historiografskih istraživanja o homoseksualnosti i historiju jugoslavenskog filma, izlaganje demonstrira da historija seksualnosti u socijalističkoj Jugoslaviji neminovno treba biti interdisciplinarna.

Milorad Kapetanović

Territoriality and alternative space analysis in post-socialist Bosnia and Herzegovina

This paper examines the ways in which space has been envisioned and constructed within academic work originating in socialist and post-socialist Bosnia and Herzegovina (henceforth BiH). As the move from socialism to post-socialism occurred in violent dissolution of the former state, the work is framed between two points related to this period. Violent dissolution and political instability before and afterwards reflected in social sciences mainly fixated on territory as basic unit of analysis. Additionally the war resulted in poorer communication with the new work in space related social sciences (Soja, Augé, Urry). By analysing articles in academic journals this paper aims to explore how space appears as the term and unit of analysis in social science of pre- and post-war BiH and to look for units of analysis beyond territory. This is done to see how Bosnia and Herzegovina existed as space, or more accurately to draw upon Foucault, the multiplicity of spaces and how can we learn about post-socialist transformations it is being subjected to by looking at these multiplicities.

Željko Karaula

„Drugovi i drugarice, mi zajedno stvaramo novi socijalistički grad“. Izgradnja Bjelovara tijekom 60-ih godina 20. stoljeća

U radu se donosi prikaz razmišljanja i djelovanja komunističkih elita u Bjelovaru koje su, nakon donekle stagnirajućih 50-ih godina, značajnim građevinskim zahvatima namjeravale napraviti novi „socijalistički grad“ na pitomim padinama Bilogore, po svemu nivelirajući njegovu dosadašnju povijest i urbanistički razvoj. Novi urbanistički plan grada (1959.) donio je projekt izgradnje gradskog središta tako da je Bjelovar trebao u kratkom „udarničkom“ roku postati grad dvokatnica i višekatnica (do tada od ukupno 2.315 kuća, čak 2.134 su bile prizemnice). Sam zamašni projekt kapitalne promjene slike grada, izgradnja potpuno novih gradskih četvrti i naselja je kulminirao izgradnjom prvog (i zasad jedinog) gradskog nebodera 1963. godine kao vrhunac izgradnje „socijalističkog grada“ kao lidera sjeverozapadne Hrvatske. Da bi se zbrinuli stanari srušenih kuća sagrađeno je veliko montažno naselje na zemljištu ekonomije PZ Bjelovar između željezničkih pruga. Osim opisa građevinske modernizacije gradskog središta u radu se također propituju stavovi i razmišljanja građana Bjelovara o novoj „slici grada“ te razina njihove podrške novoj građevinskoj „preobrazbi“ i ideji novog „socijalističkog grada“.

Branko Kasalo

Javna percepcija gospodarske krize u Jugoslaviji u prvoj polovici 80-ih godina

U izlaganju će autor pokušati prikazati odnos jugoslavenske javnosti prema ekonomskoj krizi koja se 80-ih godina pojavljuje u zemlji. Ekonomski problemi, koji sve više izlaze na vidjelo nakon smrti Josipa Broza Tita, postaju važan dio javnog diskursa u SFRJ. U javnosti se o tome uvelike raspravlja. Sve vrste medija u Jugoslaviji referiraju se na ekonomske probleme i pokušavaju ih dubinski analizirati. Predloženi rad ima za cilj prikazati kako su se ekonomski problemi u Jugoslaviji vidjeli iz perspektive nekoliko najutjecajnijih tiskanih medija. Odnosno, kako su ti mediji svojim čitateljima prezentirali probleme, gdje su u tim problemima vidjeli uzroke i koja su se rješenja nudila za prevladavanje poteškoća. U analizi će se posebna pozornost obratiti na pitanje dolazi li do razlike u pogledima između saveznih i republičkih struktura vlasti te medija. Analizirat će se i odnos medija prema problemu opskrbe, odnosno nestašici pojedinih proizvoda koji su spadali u segment potrošačkih dobara, a koji su postali djelom standarda građana SFRJ. Rad će se većinom temeljiti na istraživanju tiražnijih tiskanih medija, kako dnevnika, tako i tjednika. U izlaganje će biti uključena i arhivska građa iz Arhiva Jugoslavije koja bi mogla upotpuniti sliku koju rad pokušava prenijeti.

Marija Katalinić

Capitalism came in pink

Under the proposed title I evoke the concept of capitalist ideological prevail onto the spaces of communist Yugoslav territory or to be specific Croatia. It is in the mentioned prevail that the theoretical net of understanding of how capitalist overturn of communist ideological framework concept changes. What are the ways in which Croatia's identity has changed or has been influenced in the communist transit over turn times and what has it led Croatia to now? As a way of looking back onto the years of the proposed overturn, one looks at the commodities that evoke nostalgia, memory and the physical objects as means of reading the past and seeing the present. I propose looking at the Barbie doll as a medium of false hopes and clever inputs of capitalism onto the space of a communist ideological stratosphere. Via Barbie's presence I observe the ontological in Lacan's psychoanalytical theory, Foucault's ideas of power and Sartre's cognition of the Self and the Other as a path into reading and understanding an identity construct of a post-communist country such as Croatia. Following the threat of an objects presence's use and existence within a territory I wish to create a dialogue on the identities that homogenise in the wider context of the global.

Tomislav Kevo

Jugoslavija u hrvatskim povijesnim sintezama

Dissolution of Yugoslavia and the wars which accompanied it represent a historical rupture which brought overall paradigmatic shift to the states and societies which previously constituted one political community. In Croatia, as in the other former Yugoslavian states, notions of Europe, liberal democracy and market economy became the next desirable destinations, while notions of socialism, “brotherhood and unity” and Yugoslavism in general are left behind. In this “Return to Europe”, forty five years of socialist past are sublimed to the image from which the Croatian society had to make a breakaway. Croatian nation became everything which Yugoslavia was not.

My aim is to examine the representations of the socialist past in contemporary Croatia in two domains: historiography and cinema. While each field has its own modus of representing the past, it seems interesting to examine how those spheres interacted with politics and more importantly, did they (and to which extent) reflect the prevailing nationalist ideology, both during the turbulent 1990s, but also up to the present day. Historiography and cinema production are the objects which to some extent mirrors the dominant views and attitudes but also participate in construction of that reality. Idea which underpins this research is that representations (in this sense, texts and moving images) reflect the power order of Croatian nationalism and that modes of representation of Yugoslavia is one of the ways the Croatian political elites have legitimized their politics, especially during the 1990s.

Ana Kladnik

Iskanje novih paradigem in uporaba novih raziskovalnih metodologij na primeru novih mest in naselij v socialistični Sloveniji

Velenje, rudarsko mesto v severovzhodni Sloveniji, je poleg Nove Gorice edino slovensko modernistično mesto nastalo po drugi svetovni vojni. Vendar za razliko od Nove Gorice, katere rojstvo je botrovala, z jugoslovanske perspektive nepravilna, odločitev mirovnih pogajanj v Parizu, ki je leta 1947 odločila priključitev Gorice Italiji. Ob pravkar spuščeni železni zavesi in pričeti hladni vojni je stekla obsežna akcija, podprta s strani federalne in republiške vlade, o zgraditvi novega mesta, Nove Gorice, ki naj bi se, kot je razglašala propaganda, svetilo preko meje. Vendar že prav kmalu po znanih dogodkih leta 1948 je financiranje tega zajetnega projekta pristalo na lokalnih plečih. Jugoslavija je pričela novo poglavje z decentralizacijo politike odločanja in uvajanjem samoupravljanja v svoji ekonomski praksi. Tu se zgodba Velenja pravzaprav komaj prične. Tamkajšnje lokalno rudarsko podjetje je ob zamenjavi direktorja in ob siceršnji moralni podpori ministra vezne vlade in direktorjevega partizanskega tovariša, uspelo organizirati in v veliki meri tudi financirati novo, moderno mesto, s svečanim odprtjem mestnega centra leta 1959 in s tem nadomestilo v dobršnji meri že

postavljeno novo rudarsko kolonijo. Velenje služi kot primer, s katerim skuša članek prikazati podobo jugoslovske različice socializma, s ključnimi povdarki na modelu samoupravljanja, neuvrščenega gibanja ter bratstva in jedinstva.

Hrvoje Klasić

Red Maverick – jugoslavenski socijalizam između Istoka i Zapada

U svom izlaganju ukazat ću na uzroke i tijek specifičnog razvoja socijalizma u Jugoslaviji. Svojom specifičnošću „jugoslavenski put“ izazivao je različite reakcije brojnih političara, intelektualaca, filozofa, politologa, ali i gospodarstvenika, kako na demokratskom Zapadu, tako i komunističkom Istoku. Niti unutar samog jugoslavenskog prostora socijalistički razvoj nije shvaćan niti prihvaćan na jedinstven način. O tome najbolje svjedoče česti pokušaji reformi od strane političkih elita, kao i pojedinačni i masovni protesti konzumenata jugoslavenskog socijalizma. Poseban naglasak u izlaganju biti će na djelovanju Praxis filozofa i Korčulanske ljetne škole, odnosno njihovom utjecaju na svjetske filozofske tokove i domaća društveno-politička zbivanja.

Tanja Kocković Zaborski

Osnutak Etnografskog muzeja Istre kao dio procesa isticanja hrvatskog/slavenskog elementa u Istri

Etnografski muzej Istre osnovan je 12. svibnja 1962. godine, a određena mu je uloga centralnog etnografskog muzeja za cijelu Istru. U vrijeme registracije u specijaliziranu ustanovu EMI je u svom fondusu imao oko 800 predmeta, čuvaonicu i foto-laboratorij. U izlaganju ću pokazati važnost Društva za povijesne i kulturne probleme Istre, podružnice Pazin (1951-1966.) te njenih članova za osnivanje muzeja. Izuzetno je važna potpora utemeljitelja etnologije kao znanosti, M. Gavazzija u formiranju muzeja u Pazinu, odnosno njegovog etnografskog odijela, a kasnije i prilikom nabavljanja sredstava za rad muzeja. Posebno ću se fokusirati na pitanje osnivanja Etnografskog muzeja Istre, čiju važnost je isticao dr. Antun Bauer 1955., kao načina da se pokaže „autohtonost hrvatskog elementa u Istri, na njenom cijelom području“. To će se pitanje dovesti u vezu s problemom granica u Istri koje su u to vrijeme bile još uvijek u fazi pregovora između Jugoslavije i Italije. Osim prostora u kojem se izlaže bogata građa vezana za život u Istri, Kaštel (u kojem se nalazi EMI) bio je i mjesto gdje su živjele obitelji ili pojedinci usko povezani s radom ovog muzeja (kustosi, domari, spremačice) te je i na taj način prostor postao dijelom osobnih povijesti tih zaposlenika.

Boris Koroman

Predožba socijalističke prošlosti u suvremenim hrvatskim romanima o tranziciji

Tema izlaganja obuhvaća predodžbu socijalističke prošlosti u suvremenim hrvatskim romanima koji tematiziraju društvenu i političku tranziciju. Analiziraju

se i interpretiraju podudarni i specifični narativni elementi, motivi, teme i ostale pripovjedne strategije predočavanja vremena u tekstovima: djetinjstvo u socijalizmu, povijesni prijelom 1990., dovršetak socijalizma i njegovo nadomještanje liminalnim iskustvom tranzicije, te teme kontinuiteta supkulturnih identiteta, ali i aktivnosti obavještajne zajednice i organiziranog kriminala. Problem „potrage za identitetom“ nadaje se kao značajan metanarativ koji objedinjuje teme suvremene književne proizvodnje u Hrvatskoj. U tekstovima taj se metanarativ artikulira klasno određenim egzistencijalnim tjeskobama obrazovanoga građanstva, otkrivajući zapravo poziciju "nostalgije za modernitetom", oblik specifične potrage za čvrstim uporištima identiteta subjekata.

Goran Korov

Balkanska federacija: neostvoreni planovi (1944–1948.)

Formiranje federacije, koja bi objedinjavala balkanske narode u jednu državnu zajednicu, postojalo je kao ideja još od 19. stoljeća. U razdoblju između dva svjetska rata ovu je politiku među balkanskim komunističkim partijama popularizirala Kominternu, imajući u vidu svoje ciljeve o „balkanskoj komunističkoj federaciji“. Nakon što je Kominternu raspuštena u svibnju 1943., zamisao o federaciji ostala je dio politike Komunističke partije Jugoslavije i Bugarske radničke partije (komunista). Intenzivni jugoslavensko-bugarski odnosi u kratkom razdoblju od 1944. do 1948. godine doveli su ovu ideju pred njeno ostvarenje.

Odobrenje za formiranje federacije dao je Staljin Titu prilikom njegovog posjeta Moskvi u jesen 1944. godine. Službeni pregovori oko federacije započeli su tek krajem 1944. godine, ali se jugoslavenska i bugarska strana već u početku, ali ni poslije toga, nisu dogovorile oko nekih osnovnih pitanja o njenom ustroju, poput rješenja statusa Makedonije, te dvojnog ili sedmeročlanog ustroja federacije. U to je vrijeme na Balkanskom poluotoku vladala složena geopolitička situacija. Hladni rat još uvijek nije službeno počeo, ali se osjećala napetost između SAD-a i Velike Britanije na jednoj i Sovjetskog Saveza na drugoj strani. U Grčkoj je trajao građanski rat između prokomunističke gerile na sjeveru i monarhističke vlade u Ateni, a vlada Josipa Broza Tita materijalno je potpomagala grčke partizane. Iako su Tito i bugarski vođa Georgi Dimitrov planirali da i Grčka nakon eventualne pobjede komunista postane članica buduće federacije (Josif Staljin je Titu dao odriješene ruke da Albaniju slobodno „proguta“, odnosno da je uključi u federaciju), Sovjetski Savez i zapadni saveznici su već tijekom rata odredili interesne sfere u Europi, tako da se Grčka nikad ne bi našla unutar federacije.

Iako je Staljin 1944. dao dozvolu za pregovore o federaciji, početkom 1945. je zaustavio inicijativu zbog reakcije Zapada, koji nije gledao blagonaklono na grupiranje zemalja narodne demokracije, tumačeći taj čin kao prijetnju prozapadnim vladama u Grčkoj i Turskoj. Osim toga, u Jugoslaviji i Bugarskoj

komunisti unutar Narodne fronte još uvijek nisu službeno došli na vlast preko izbora, a Staljinu se nije sviđala ni Titova neovisna politika koju je vodio prema Bugarskoj, Albaniji i Grčkoj, te oko pitanja zapadnih granica Jugoslavije. Naposljetku je Staljin 1947. ponovno dozvolio pregovore o federaciji, ali je htio da se ona formira po njegovom modelu, odnosno onom kojim bi federacija bila oruđe kojim bi Jugoslaviju čvršće vezao uz SSSR. Svi ovi i ostali faktori uvjetovali su to da federacija ostane samo u fazi pregovora, a Rezolucija Informbiroa 28. lipnja 1948. ne samo da je uništila svaku nadu za federacijom, nego i na neko vrijeme prekinula odnose Jugoslavije s Istočnim blokom. Inicijativa za osnutkom federacije otvorila je mnoga pitanja i učinila vrlo dinamičnima političke odnose na Balkanu. Nagli prekid svih planova, uzrokovan Rezolucijom Informbiroa, ostavio je većinu tih pitanja i problema otvorenima i ostavio istraživačima na razmatranje jesu li Jugoslavija i Bugarska uistinu bile spremne na određene ustupke u svrhu formiranja zajedničke državne jedinice s ciljem potencijalnog poboljšanja odnosa, koji ni prije ni poslije nisu bili tako plodonosni kao u periodu između 1944. i 1948. godine.

Karla Lebhaf

Konceptualna umjetnost kao kritika ideologije u kasnom socijalizmu

Osnovni cilj izlaganja jest predstaviti način na koji umjetnost konformira, odnosno divergira dominantnoj političkoj, društvenoj i kulturnoj moći u uvjetima ideologije kasnog socijalizma u Hrvatskoj, vodeći se pritom tezom da je umjetnost efekt ideologije, mehanizam izvođenja ideologije, odnosno dio strukture određene ideosfere (Barthes) tj. govornih (diskurzivnih) sistema unutar kojih nastaje, na koje ukazuje i koje otkriva. Sukladno formiranju jugoslavenske ideosfere o pripadnosti internacionalnoj umjetnosti u drugoj polovini 20. stoljeća, „uvoze“ se nove, moderne tendencije sa zapada. Ono što je visoki modernizam u Greenbergovom smislu za zapad (Ameriku), to će u Jugoslaviji biti umjereni modernizam ili, kako se još naziva taj fenomen, socijalistički modernizam, koji postaje svojevrsni mainstream umjetnosti – sredstvo samoidentifikacije jugoslavenskog društva. Kritika socijalističkog modernizma izvedena je prvenstveno kroz neoavangardne umjetničke formacije, a fokus izlaganja bit će konceptualna umjetnost koja obilježava prijelaz iz neoavangardne u postavangardnu umjetničku praksu. Iako po svojim obilježjima hrvatska konceptualna umjetnost uglavnom odgovara onoj sa Zapada, njen je diskurs ugrađen u jednu drugačiju ideološku sferu, pa se samim time konceptualna umjetnost u Hrvatskoj i šire – u Jugoslaviji – može razmatrati kao kritika šireg društveno-političkog konteksta samoupravnog socijalizma. Ideološka kritika ili subverzivnost konceptualne umjetnosti razmatrat će se analogno institucionalnoj kritici, a kao studiju slučaja uzet će primjer Gorana Trbuljaka. Na taj način otvara se mogućnost postavljanja subverzivnosti konceptualne umjetnosti u dijaloški odnos s institucionalnom kritikom na Zapadu.

Aida Ličina Ramić

Ideologizacija mladih u Bosni i Hercegovini na primjeru Titovog fonda za stipendiranje mladih radnika i radničke djece SR Bosne i Hercegovine (1974–1986.)

U prvim godinama poslije Drugog svjetskog rata započela je potpuna reorganizacija uređenja države na svim poljima (kulturnom, ekonomskom, političkom) prema komunističkim revolucionarnim načelima. Posebna pažnja posvećivala se mladima, odnosno njihovom ideološko-političkom usmjeravanju. Ideologizacija mladih ostvarivala se višestruko i različitim sredstvima od najranije dobi. Od štampe, preko prosvjete, kroz angažovanje mladih ljudi u Partiji, radom u društveno-političkim organizacijama, organizovanjem radnih akcija i slično. Poseban oblik ideologizacije mladih vršio se posredstvom stipendiranja, koje je bilo instrument u službi prosvjetne politike. Stipendije, općenito posmatrano, formiraju se kako bi ostvarile osnovne namjere stipenditora kroz kriterije koji se postavljaju. Titov fond za stipendiranje mladih radnika i radničke djece SR BiH, u sklopu Titovog fonda na saveznom nivou, osnovan je sa namjerom da dodjeljuje stipendije djeci radnika i mladim radnicima, djeci drugih radnih ljudi, kao i djeci radnika na radu u inostranstvu, koji su imali najbolji uspjeh u radu i učenju, najniža materijalna primanja, odgovarajuće moralno-političke kvalitete i ujedno su zadovoljavali kadrovske potrebe privrede jugoslavenskog društva. Moralno-politička podobnost bila je obavezujuća ne samo za kandidate, buduće stipendiste, već i za članove njihove uže porodice. Potencijalni stipendisti trebali su da se uklope u sliku zamišljene samoupravne socijalističke ličnosti od koje se očekivalo aktivno angažovanje u društveno-političkom radu, učestvovanje na omladinskim radnim akcijama u sklopu brigade Titovog fonda i prisustvo prilikom obilježavanja jubileja vezanih za ličnost Josipa Broza Tita i rad Fonda.

Mihailo Lujak, Iva Marković, Jagoda Šarić

Arhitektura jugoslovenskog modernizma: oprostovanje društvenih procesa ili simulakrum društvene stvarnosti

Ključno pitanje u radu jeste: kako je u kontekstu velikih socio-političkih promena i konstantne kritike i odbacivanja svega što potiče iz kapitalističkih društvenih sistema, Modernizam postao reprezent socijalističkog društva, odnosno da li je modernizam u Jugoslaviji zaista bio Modernizam? Osnovni cilj rada jeste da se utvrdi na koji način je modernistički diskurs, karakterističan za kapitalističko društvo, modifikovan postavši reprezent jugoslovenskog socijalističkog društva. Promenom društvenih okolnosti, politika kulture socijalističke Jugoslavije iznosi zahtev za formiranjem specifičnog arhitektonskog izraza karakterističnog za novo društveno uređenje, sa potpuno novim zadatkom reprezentacije novog društva, što je uticalo na razvoj specifične sprege društveno-političkih okolnosti i razvoja arhitektonske teorije i prakse. Stoga je arhitektima postavljen jasan zadatak: traženje trećeg puta arhitekture nove Jugoslavije, koja nije nastavak predratnog

modernizma, kao ni eklektična arhitektura socrealizma, već je to nova, savremena arhitektura koja ukazuje na postojanje ideološkog sadržaja u arhitektonskom objektu. Poopćeni ili jugoslovenski modernizam, konačno pozicioniran kao srednji put između i sa jasnom distinkcijom od dve dominantne prakse perioda, nastaje hibridnim spajanjem mehaničkog funkcionalizma i ideološkog realizma jugoslovenskog socijalističkog društva. Arhitektonski iskaz ideološke nadgradnje shvaćen je kao konstantno aktivan proces koji predstavlja društvo u razvoju, dakle u budućem trenutku i željenom obliku, što je rezultovalo formiranjem promenljivog, antidogmatskog i savremenog izraza, koji svoju specifičnost, u okviru internacionalnog korpusa modernizma, gradi iskazivanjem posebnih razvojnih uslova jugoslovenskog društva. U radu se na primeru reprezentativnih objekata kulture utvrđuje da je estetizacijom funkcionalističkog modela ostvaren specifičan, visoko kvalitetan arhitektonski izraz različit od modela internacionalnog modernizma i karakterističan isključivo za jugoslovenski kulturni prostor.

Jelena Lužina

Kazalište kraja socijalizma

Socijalizam je u nekadašnjoj SFR Jugoslaviji „odumirao“ polako i dugo, desetljećima. Kao najsenzibilnija i temporalno najdeterminiranija od svih umjetnosti – budući da je njezino stvarno vrijeme „vječiti prezent“ – kazalište je na taj dugi, u estetičkom smislu iznimno provokativan proces, naprosto moralo reagirati. Jugoslavenska je kazališna reakcija na krizu socijalizma bila autentična, prilično osebjuna, na trenutke i enervantna, te je tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća „prerasla“ u posve artikulirani trend, koji se uobičajeno nazivao političko kazalište. Popularnost toga kazališta, koje je scenu promoviralo u prostor žestoke „političke igre“ čiji je podtekst nastojalo proniknuti i demaskirati (Krlježa bi zasigurno rekao ekrazirati), bivala je sve veća. Tome su, zacijelo, pridonosile i najveće glumačke zvijezde tadašnje države – poput Rade Šerbedžije, Miodraga Krivokapića, Radka Polića, Milene Zupančić, Mire Furlan, Ljube Tadića, Mikija Manojlovića, Zijaha Sokolovića, Zorana Bečića, Meta Jovanovskog... – budući da se vrhunac trenda znakovito „preklopio“ s vrhuncima njihovih osobnih karijera. Međutim, ključni su protagonisti i moderatori političkog kazališta bili dramski pisci nove generacije, koji su često bili i redatelji najeksponiranijih projekata ovoga trenda, predstava čija je gledanost nadmašivala gotovo sva dotadašnja iskustva. Slovenac Dušan Jovanović, koji se 1940. godine rodio u Beogradu, formirao se u Ljubljani, gdje i danas živi, ali je ratno djetinjstvo preživio u Skopju (o čemu svjedoči i njegova najglasovitija drama „Oslobođenje Skopja“, nedvojbeno najbolja i najeksponiranija drama cijeloga trenda), zasigurno je najkompletniji i najkompetentniji protagonist ex-jugoslovenskog političkog kazališta: pisac (ne samo dramski), redatelj, producent, čovjek koji je, kao dugogodišnji profesor ljubljanske Kazališne akademije, odgojio generacije i generacije mladih ljudi... Ipak, povjesničari kazališta često ističu kako

najzanimljivijim, možda čak i najkreativnijim redateljem ovoga trenda valja smatrati Makedonca Ljubišu Georgievskog, koji je u vrijeme „odumiranja“ socijalizma suvereno vladao cjelokupnim jugoslavenskim kazališnim prostorom, režirajući (gotovo istovremeno) u najboljim kazalištima svih ex-yu republika. Najkontroverzniji od svih promotora ovakvog angažiranog kazališta, koje je svim silama i svim izraznim sredstvima nastojalo sudjelovati u procesima „odumiranja socijalizma“, zasigurno je Ljubiša Ristić, „treći čovjek“ ove intrigantne kazališne priče. Lucidan, darovit, sjajno obrazovan i iznimno brz u reakcijama svake vrste, Ristić se – danas to vidimo posve jasno! – kazalištem služio i kao funkcionalnim poligonom za provjeru ideja i uvježbavanje postupaka koji su ga, devedesetih, uveli u sam vrh morbidne srpske politike. Macbethski ga je bračni par Milošević-Marković tada usvojio i naprasno ga inaugurirao u predsjednika svoje privatne, obiteljske i nesumnjivo vrlo profitabilne stranke JUL - Jugoslovenska ujedinjena leвица. Jugoslavije odavno nije bilo, a ljevica je u samome konstrukturu figurirala kao čista podvala. Neki se od nas ponekad pitaju kako je uopće bilo moguće da jedan ozbiljni kazališni redatelj zavidnog profesionalnog iskustva i pristojne pameti ne uspije pročitati toliko očigledan – podtekst... Ovaj će se tekst, dakle, baviti ex-yu kazalištem kraja socijalizma, ali i tragovima koji je za sobom ostavio trend ex-yu kazališta, kojega smo obično nazivali političkim.

Anne Madelain

Francusko-jugoslovenski nesporazumi: od samoupravljanja do raspada Jugoslavije

Samoupravljanje je fasciniralo francusku levicu šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka, ali je ta fascinacija samo skrivala nepoznavanje jugoslovenske realnosti. Raspad federacije i ratovi u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, potom na i oko Kosova, ovde su, više no drugde u Zapadnoj Evropi, mobilisali leve grupacije, u trenutku kada je socijalistička vlada bila više naklonjena održavanju nekakvog status quo na terenu; francuski umetnici, intelektualci ali i, još više, obični građani su, smatrajući se delom ovog evropskog sukoba, pokušavali da na njega odgovore i uzmu učešća u njegovu zaustavljanju: velikim brojem akcija i ovde i tamo, preko ad hoc osnivanih građanskih udruženja, pojedinačnim i grupnim javnim propitivanjem budućnosti Evrope, ali i šire, društva, nacije, „multikulturalizma“. Ova mobilizacija je, s jedne strane, bila odlučujuće iskustvo jedne generacije, zahvaljujući nizu konkretno poduzetih akcija i kontakata sa stanovnicima bivše Jugoslavije, ali istovremeno, ta ista mobilizacija često nije uspevala da dostigne nivo efikasne solidarnosti, na primer, nije stvorila veliki pokret javnog mnjenja za vojnom intervencijom, niti konkretne akcije solidarnosti velikih, društvenih, političkih razmera. Ostvarena mobilizacija je čak učestvovala u dogradnji „balkanističkog diskursa“ (Todorova) u Francuskoj, razotkrivajući ovdašnji strah od „svođenja“ nacije na „etničku zajednicu“, što je proizvodilo nesporazume i nerazumevanje, kočeci autentičnu razmenu sa antinacionalističkim snagama prostora bivše Jugoslavije i podelu iskustava.

Nije li tretman „jugoslovenskog slučaja” u Francuskoj indikator krize vere francuske levice u sopstvene proklamovane vrednosti? Kako je ex-jugoslovenska strana tumačila nesporazume i odsustvo autentične „podele iskustva”? Šta nam otkrivaju ti, dvojni, nesporazumi? Koje bi mogle biti njihove posledice za rekonstrukciju postjugoslovenskih društava u sve otvorenijem, ali istovremeno i nesolidarnijem svetu? Kakve posledice „neobjašnjivost” jugoslovenskih ratova može imati u Francuskoj?

Igor Marković

Rambo prije Ramba? Paradigmatski hipermaskulinizam ratnih uloga Bate Živojinovića

Usprkos prilično dobroj međunarodnoj recepciji velikih ratnih spektakala („Bitka na Neretvi“, „Sutjeska“), kao i krajnje neočekivanom uspjehu filma „Valter brani Sarajevo“ u Kini, iznimno je malo pažnje posvećeno medijskoj analizi ratne tematike u jugoslavenskoj filmskoj produkciji. Uobičajeni komentari, kao i pokušaji ozbiljnijeg utemeljenja u pravilu su se fokusirali na „veliku sliku“, odnosno pitanja socijalizma, socrealizma i međunarodnih koprodukcija. Iznimno su rijetki radovi koji bi se usmjerili na partikularne elemente filmova toga vremena, a tek od nedavno su se pojavili radovi koji analiziraju žanrovske karakteristike. Maskulinizam, nužno povezan s bilo kojim, posebno historijski utemeljenim ratnim narativom i njegova reprezentacija možda je i najmanje analizirana. Predloženo izlaganje fokusira se na neka od ključnih pitanja koja su se pojavila u osamdesetima, vrlo često vezana uz ratne i druge akcijske spektakle poput tjelesnosti/otjelovljenja, reprezentacije (posebno rodne reprezentacije) i identiteta. Koristeći kao polazišnu točku Conellove četiri dinamičke forme maskulinizma u odnosu na rodnu stratifikaciju (hegemonijsku, suučesničku, podređenu i marginaliziranu) uz supozicioniranje prema ekstremima hipermaskuliziranog junaka iz serijala Rambo, pokazuju se sličnosti ali i značajne razlike u konstruiranju tipičnog hegemonijski (hiper)maskuliziranog lika na paradigmatskom modelu ratnih uloga Velimira (Bate) Živojinovića koji u sebi istovremeno utjelovljuje i „balkanskog muškarca“ i „partizanskog ratnika“.

Iva Marković, Mladen Pešić

Jugoslovensko potrošačko društvo: arhitektonski model mesta kupovine

U radu se razmatra pitanje potrošačke kulture kao obeležja društvenog, političkog i pre svega ekonomskog globalnog sistema 20. veka u kojem je konzumerizam postao dominantan u trgovinskoj potrošnji. Samim tim ključno pitanje u ovom radu su teorijski odnosi između tehnokrate, predmeta (robe), robne estetike, novih oblika maloprodajnih prostora i potrošačke publike. Kulturološka proizvodnja potrošačkog društva u SFRJ manifestovala se uvođenjem savremenih prodajnih objekata sa novom koncepcijom kulture kupovanja, koja je nudila novu aktivnost – slobodni lični izbor potrošača u privatnoj sferi svakodnevnice. Istraživanje se

sastoji od teorijske i istorijske reinterpretacije prostora robnih kuća, paralelno analizirajući situaciju početka razvoja modernog potrošačkog društva od sredine 19. veka i njegovog evoluiranja u tržište masovne kulture u periodu posle Drugog svetskog rata. Jedno od glavnih pitanja u ovom radu jeste čitanje jugoslovenskih svakodnevnih praksi u okviru prostora potrošnje, posmatrajući ih iz ugla kulturne geografije. Istraživanje je fokusirano na kulturu kupovine u socijalističkoj Jugoslaviji šezdesetih i sedamdesetih godina 20. veka, koja se posmatra kroz formiranje prvih arhitektonskih prostornih koncepcija robnih kuća u samoupravnom socijalizmu, kao novih društvenih prostora rasonode. Cilj ovog istraživanja je da se pokaže na koji način je arhitektura robnih kuća uticala na formiranje svesti potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji i na koji način je promovisan socijalistički konzumerizam kao formirani društveno-politički poredak.

Dragan Markovina

Crveno i crno: rebrendiranje poznatih „crvenih“ gradova Splita i Mostara u duhu kontrarevolucije

Imaginarij jugoslavske federacije, kao i njezine nosive ideje samoupravnog socijalizma od prvih je poslijeratnih godina pa sve do propasti i zemlje i sustava imao točno određene zakonitosti, u vezi kojih nije bilo mjesta odstupanjima. Tako se „jako dobro znalo“ koji profil ljudi s jugoslovenskih prostora, primjerice, navija za Hajduk, tko za Zvezdu, tko za ostale klubove, jednako kao što se znalo i unaprijed proskribiralo cijele krajeve kao „ustaške“ ili „četničke“. Te zakonitosti nisu, naravno, nigdje bile zapisane, ali ih je svaki prosječni jugoslavenski državljanin jako dobro poznavao. Uvažavajući ovu logiku, dva su se grada s juga Jugoslavije oduvijek smatrala „crvenima“. Čak i prije Drugog svjetskog rata, a posebno po završetku istoga. Da nije bila riječ o neutemeljenoj mitologiji, potvrdit će i snaga međuratnog radničkog pokreta i Komunističke partije u oba grada, s jedne strane, kao i postotak stanovništva koje je aktivno sudjelovalo u Narodnooslobodilačkoj borbi s druge strane. Zahvaljujući takvom nasljeđu u oba grada razvila se gorljiva odanost lijevoj ideji, prisutna u tragovima i današnjeg vremena. No bas je ta činjenica isprovocirala najsnažniji ideološki kontrarevolucionarni udar od strane hrvatskog nacionalističkog revizionizma u tim gradovima, i to posebno na polju urbanih simbola i imena ulica. Anticipirajući sve navedeno, u radu ćemo pratiti jačinu desnog udara na te gradove, i to na svim poljima, od idejnog do demografskog, uočavajući, naravno, i ostatke snažnih lijevih uvjerenja.

Marija Martinović

Zajednički prostori i svakodnevni život: centri mesnih zajednica u Beogradu

Tokom Drugog svetskog rata Kraljevina Jugoslavija je zvanično ukinuta i uveden je novi socijalistički poredak. Ubrzo nakon rata uvedene su društveno-političke

reformne zasnovane na sistemu radničkog samoupravljanja. Tokom socijalističkog perioda došlo je do velikih migracija stanovništva iz sela u gradove. Veliki urbanistički projekti su građeni i zasnovane su nove prostorne politike. Jedan od takvih primera je bio Beograd, gde je nakon izgradnje brojnih stambenih naselja bio primetan nedostatak centara koji bi služili za okupljanje i aktivnosti slobodnog vremena lokalne zajednice. Primarna preokupacija je bila da se pronađe rešenje za situaciju u kojoj se, usled intenzivne izgradnje stambenog prostora, zapostavila izgradnja objekata za snabdevanje i pružanje usluga. Kako bi rešila ovaj problem, skupština grada Beograda usvojila je 1975. godine program kojim je predviđeno da se izgradi preko trideset centara mesnih zajednica u narednih pet godina. Cilj prezentacije je da se analiziraju planirane funkcije i da se uoče prostorne osobenosti koje su bile karakteristične za ove centre. Ključno pitanje je na koji način je donošenje političkih odluka uticalo na donošenje odluka u prostoru i oblikovanje svakodnevnog života koji se u tom prostoru odvijao. Cilj je ispitati međuodnos političkih odluka, projektantske prakse, reakcija i kritike arhitektonske struke, i konačno, uticaja na svakodnevni život i aktivnosti lokalne zajednice.

Tijana Matijević

Postjugoslovenske autorke pišu Jugoslaviju: komičnost i melanholičnost traganja za izgubljenom prošlošću

Jugoslavija, to jest jugoslovenska prošlost (ili: Jugoslavija kao prošlost) referentni je okvir književnih svetova, ali i pisanja postjugoslovenskih autorki i autora. Jugoslavija kao vreme i prostor zajedničke prošlosti postaje jedna vrsta književnog hronotopa postjugoslovenske književnosti. Nekoliko primera iz književnosti savremenih autorki mogu pokazati kako se oblikuje i doživljava zajednička prošlost, ali i sadašnjost koja se u ovoj reflektuje i prelama kao u ogledalu. Posebno je zanimljivo kako se upuštanje u jednu vrstu memoarsko-sentimentalnog prikaza prošlosti odvija kroz komičnu perspektivu, odnosno preko komične maske pripovedanja. Na kraju, čitanje sličnosti i razlika u naraciji autorki kao što su Dubravka Ugrešić i Slavenka Drakulić, u odnosu na radove autorki koje su se kasnije pojavile, kao što su Ildiko Lovaš, Olja Savičević-Ivančević i Lamija Begagić, moglo bi da pruži uvid u jednu vrstu kratke istorije (ženskog?) pisanja o prošlosti u postjugoslovenskom kulturnom i književnom ambijentu.

Andrea Matošević

Politika rada Pokreta za visoku produktivnost

Oslobođeni rad, kakvim se od 1948/1949. naziva jugoslavenski udarnički Pokret za višu produktivnost, od tog trenutka biti će u pojedinim republikama Jugoslavije ono što je stahanovizam bio za udarništvo u Sovjetskom Savezu, njegova „nadograđena“ i poboljšana varijanta koja je, gledano s tehničke strane, od sada nužno uključivala osmišljavanje sistema proizvodnje „odozdo“, ali i kratku

masmedijalizaciju najzaslužnijih radnika. Alija Sirotanović njegov je inicijator, a mediji su pisali o brzom rasplamsavanju pokreta u ostale proizvodne sektore lake i teške industrije, što je bila reakcija na raskol sa Sovjetskim savezom te rezultat oslanjanja na vlastite proizvodne snage. Upravo se iz tog razloga o Pokretu može govoriti prvenstveno kao politički i simbolički značajnom jer je, s jedne strane, označavao pobjedu nad „sovjetskim radnim heroizmom“, dok je s druge djelovao kao uzor domaćem trudbeništvu. No, gdje kad je upravo nedostatak ili manjak „strojeva i mašina“ bio izvorom radne dovrtljivosti poradi koje se udarnike i borce za višu produktivnost rada može smjestiti u domenu brikolera, prežitka neposredno poratnih proizvodnih rješenja, ali je taj isti manjak također činio i dio razlikovne artikulacije u odnosu na sovjetski udarničko-stahanovistički pandan.

Josip Mihaljević

Stambeni problemi u Hrvatskoj 1960-ih

Hrvatsko je društvo, kao dio jugoslavenske federacije, šezdesetih godina 20. stoljeća intenzivno osjećalo posljedice planske poslijeratne industrijalizacije i urbanizacije u svojoj svakodnevnici. Autor na to razdoblje, koje se najčešće interpretira kao vrhunac poslijeratnog Zlatnog doba, nudi pogled na svakodnevni život iz jedne druge perspektive – perspektive jednog od egzistencijalnih problema „malog“ čovjeka. Uz statističke preglede o broju stanova u Hrvatskoj, opremljenosti, kvaliteti stanovanja i sl., analizira se i dosad neobjavljena arhivska građa iz koje se naziru najznačajniji stambeni problemi s kojima su bili suočeni građani Narodne/Socijalističke Republike Hrvatske šezdesetih godina 20. stoljeća. U radu se kao povijesni izvori koriste materijali, izvještaji i analize tadašnjih državnih i partijskih tijela, ali i pisma koja su građani upućivali strukturama vlasti što dodatno obogaćuje spoznaju o životu „običnog“ čovjeka. U tim predstavkama i žalbama građani su, najčešće pritisnuti nekim stambenim problemom, nastojali vlast s istim upoznati i ishoditi za sebe neku pomoć ili povoljno rješenje, pri čemu se u njihovoj komunikaciji s državnim i partijskim vlastima mogu prepoznati i određeni komunikacijski obrasci. Pored same problematike stanovanja autor nastoji istaknuti i primjenjivost historijsko-antropološkog pristupa u istraživanju povijesti socijalizma.

Nela Milić

Days for remembrance

Kulturklammer, in collaboration with the artist Nela Milić developed a project about Vračar, an affluent part of Belgrade, Serbia that is rapidly changing its demographic and physical landscape. Led by the question whether the end of socialism means the end of community, this enquiry was born out of the observations of the city's phenomena, which clashed with the previous political and social system existed in this urban environment for decades.

The artist's personal memory was a point of departure – her home in Vračar. Members of the household have their own relationships with neighbours and their trajectories are different and depicted on the interactive map presented online. Whilst the map looked at the links between the past and the present; oral histories, provided mostly by the elderly, revealed in the workshops run, a plethora of issues arising from the Yugoslav state governance.

During Nela's academic research, one of the archivists I interviewed claimed that "Vračarci (people from the borough the artist lived in) are guilty for the poor state Serbia is in now". Nela uses artistic practice to find out who are these people and how they relate to each other instead of quantitatively investigating political connections assumed by the archivist's statement.

Smiljana Milinkov

Medijska prezentacija žena pedesetih godina prošlog veka u Jugoslaviji – retradicionalizacija društva kontra emancipaciji žena

Cilj rada je da dekonstrukcijom tekstualnih i vizuelnih poruka u štampanim medijima pokaže process transformacije ženskih uloga u socijalističkoj Jugoslaviji. Metod istraživanja je kvantitativno-kvalitativna analiza medijskog diskursa, koja kritički preispituje društvo i kulturu u kojoj realni sagovornici razmenjuju poruke, a korpus istraživanja čini vojvođanski dnevni listi „Dnevnik“ i feministički list „Žena danas“.

Početna hipoteza je da nakon značajnog poboljšanja položaja žena u jugoslovenskom društvu i njihove aktivne uloge u kreiranju društveno-ekonomske sfere u periodu 1945–1950., sa početkom samoupravljanja pedesetih godina dolazi do retradicionalizacije, u smislu smanjenja društveno-političkog angažmana žena i masovnog „povratka“ kući i porodici. Repatrijarhalizacija društva kulminira talasom nacionalizma devedesetih godina i raspadom velike Jugoslavije.

Zrinka Miljan

Od „Ljubavi“ Tita i Staljina do seksa Eve i Adama – seksualna revolucija u socijalističkoj Jugoslaviji

Obrazac seksualne revolucije jedan je od elemenata koji spadaju pod fenomen amerikanizacije, a koji je povezan s utjecajem ne samo američke politike ili ekonomije, već i s utjecajem američke kulture na cijeli svijet. U slučaju socijalističke Jugoslavije taj je proces trajao nekoliko desetljeća, a svoj vrhunac u društvenom i kulturnom razvoju doseže šezdesetih godina 20. stoljeća. Seksualna revolucija kreće od sredine šezdesetih godina iz Sjedinjenih Američkih Država, zahvaća zapadni svijet i dolazi do Jugoslavije koja je jedina od socijalističkih zemalja dopuštala taj zapadnjački obrazac, barem u onoj mjeri u kojoj je to nomenklaturi odgovaralo. Metodom komparativne analize, analize diskursa, transfer history te interseksionalnosti cilj je izlaganja prikazati što je to bila

seksualna revolucija, koje su bile njene manifestacije te praktična primjena, a sve to na temelju prvog jugoslavenskog erotskog časopisa „Eva i Adam“, koji počinje izlaziti 1968. godine, i koji je na svojevrsan način simbol početka „seksualiziranja jugoslavenske nacije“, bilo da se radi o seksu kao obilježju spola ili seksu kao spolnome aktu.

Marko Miljković

Kako se pravio „fića“: jugoslovenski radnici i italijanska tehnologija u Crvenoj zastavi, 1955–1962.

Ugovor između kragujevačke Crvene zastave i Fiata iz 1954. godine o proizvodnji automobila u Jugoslaviji po licenci ovog italijanskog proizvođača, predstavljao je prvi komercijalni ugovor između jedne zapadne kompanije i socijalističke države u periodu posle Drugog svetskog rata. Već 1955. godine je počelo sklapanje tada savremenog malog porodičnog automobila Fiat 600 koji je popularno prozvan „fića“ ili „fićo“. Do otvaranja savremene fabrike u Kragujevcu 1962. godine, ovi automobili su sklapani u zastarelim pogonima fabrike oružja u kojima su bivši oružari sticali prva iskustva u proizvodnji automobila. Uz specifičan politički razvoj i minimalna prethodna iskustva u ovoj grani industrije, u prvim posleratnim godinama proizvodnja motornih vozila se učila najpre od sovjetskih automobilskih stručnjaka, koje su posle 1948. zamenili američki, i uz stalno prisustvo nemačkih stručnjaka-zarobljenika gde je bilo pokušaja da se u Jugoslaviju dovede i Ferdinand Porše. Konačno, u saradnji sa Fiatom, Jugoslavija je prva među socijalističkim zemljama uspjela da proizvede „narodni automobil“, popularnog „fiću“, koji je istovremeno bio stub civilne motorizacije u zemlji i dokaz „ispravnosti“ njenog samostalnog puta u komunizam. Druga strana ovog uspeha je da su na sajmovima automobila „fiću“ ismevali zbog lošeg kvaliteta izrade, koji je bio slabiji čak i od drugih istočnoevropskih automobila. U kojoj meri je proizvodnja „fiće“ priča o uspehu, a u kojoj predstavlja samo još jednu od onih koje govore o neodrživosti socijalističke planske ekonomije? Kako su kragujevački radnici (na)učili da sklope, a ubrzo i da proizvedu automobil i u kojoj meri je ovaj proces preuzimanja i modifikovanja italijanske tehnologije uticao na kreiranje specifične „jugoslovenske“ proizvodne tehnologije i etike, osnovna su pitanja kojima će se ovaj rad baviti.

Ana Miškowska Kajevska

So far away, so close: The Belgrade and Zagreb self-declared anti-nationalist and so-called nationalist feminists in the 1990s

The scholarship on war-related (post-)Yugoslav feminist activism often speaks of the split which has taken place between feminists as a result of the wars of the 1990s. It is suggested that these activists have split into anti-nationalist (non-

nationalist) and nationalist (patriotic) ones, but hardly any details are provided as to the concrete positioning based on which this classification has been made. Moreover, no attention is given to the origin of the designations (e.g., anti-nationalist and nationalist), i.e. it is left unclear whether they were self-assumed by the feminists themselves or ascribed to them by others. Finally, the dynamics among the Belgrade feminists is commonly considered analogous to the one among the Zagreb feminists. In my presentation, which will be based on the results of my doctorate research, I will analyse the war related positioning of feminists from each city and focus on three issues. I will show that the developments in Belgrade and Zagreb should not be treated as interchangeable, that one should speak of “self-declared anti-nationalist” and “so-called nationalist” feminists, and that unexpected (partial) overlaps have sometimes taken place between the positioning of the self-declared anti-nationalist and so-called nationalist feminists.

Lorraine Mortimer

Petr Kropotkin Back on the Field

An anthropologist working in Africa recently spoke of approaches to poverty encapsulated by the slogan, “give a man a fish and you feed him for a day. Teach a man to fish and you feed him for a lifetime”. On a continent devastated by struggles for power between Capitalist and Communist power blocs, whose natural resources are monopolized and exported while many inhabitants go hungry, the slogan sounds naïve, if not obscene. This anthropologist approached the problem of charity and redistribution from a different angle, one that has existed and been partially lived in various places throughout history. He suggested that to help us think and talk about things happening on the ground-level today, movements based on the idea that wealth is something common, rightly to be shared by all of us, we go back to the Russian anarchist, Petr Kropotkin. These convictions were basic to Kropotkin’s books such as *Mutual Aid* and the political struggles in which he took part. This paper considers Kropotkin’s anarchist, ecological socialism in relation to the ideas and films of the filmmaker, Dušan Makavejev, who suggested that the revolutionary psychoanalyst, Wilhelm Reich, was an inspiration for Yugoslav socialism. The paper discusses Makavejev’s refusal of servility to tyrants, radical respect for all living beings, and critique of all authoritarianisms, particularly in relation to *WR Mysteries of the Organism* (1971), which saw him have to leave Yugoslavia.

Magdalena Najbar-Agičić

Sovjetizacija znanosti u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata

Nakon uspostave vlasti Komunističke partije 1945. godine u Hrvatskoj se, kao i drugdje u Jugoslaviji i u drugim zemljama koje su se nakon Drugoga svjetskog rata

našle pod dominacijom komunista, pristupilo uvođenju sovjetskog modela na mnogim područjima života. Jedno od njih bilo je područje znanosti. Sovjetski model organizacije znanosti podrazumijevao je u prvom redu uspostavu partijskog nadzora nad radom institucija, pa i pojedinaca na tom polju. Također, prisutno je bilo nametanje metodoloških obrazaca proizašlih iz dijalektičkog materijalizma, odnosno marksizma, a znatno se pojačao i utjecaj sovjetske znanosti na hrvatske znanstvenike. Pored toga osnovna značajka sovjelizacije bio je pokušaj prebacivanja znanstvenih istraživanja u institute (uglavnom vezane uz akademije znanosti) te pretvaranja sveučilišta u isključivo didaktičke ustanove. Budući da se pitanje razvoja znanosti u prvim godinama nakon rata nije nalazilo u žarištu interesa novih vlasti, proces sovjelizacije na tom polju tekao je usporeno, uz mnoge poteškoće proizašle iz nasljeđa razvoja u ranijim razdobljima i problema izazvanih ratom. Određeno ubrzanje i na tom polju predstavljalo je pokretanje petogodišnjeg plana 1947. godine. Skori sukob s Informbiroom nije odmah rezultirao napuštanjem sovjetskog modela u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Značajnije promjene povezane su uz postupnu liberalizaciju primjetnu od početka 1950-ih. Na taj način, u uskoj vezi s unutrašnjim stanjem i vanjskopolitičkim položajem zemlje, sovjetski model nije dosljedno i trajno primijenjen u Hrvatskoj, što ipak ne znači da je pokušaj njegove primjene ostao bez posljedica za daljnji razvoj znanosti. U izlaganju će se prezentirati tijek sovjelizacije prvenstveno na primjerima vezanima uz povijesnu znanost.

Muhamed Nametak

Uloga omladinskih radnih akcija u kreiranju socijalističkog društva u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1952. godine

Omladinske radne akcije predstavljaju jednu od najvećih propagandnih pobjeda Komunističke partije, kako u Bosni i Hercegovini, tako i u Jugoslaviji. Samo postojanje brojnih objekata koji su izgrađeni u tom periodu, uglavnom dobrovoljnim, omladinskim radom dugo godina nakon njihovog završetka je ostavilo lako vidljive rezultate gdje je politička ideja jednog sistema pretvorena u jedno konkretno i korisno djelo. Činjenica, da se u godinama poslije izgradnje ovih objekata uvijek naglašavala dobrovoljnost i masovnost, davala je Komunističkoj partiji pravo da se ističe kao glavni faktor koji je doprinio razvoju i kulturnom uzdizanju zemlje, jer je Partija dala dovoljno dobar razlog omladini da se odazove njezinom pozivu za izgradnju zemlje. Komunistički ideolozi su vjerovali da se kroz masovne radne akcije jača zajedništvo, promovira socijalizam i gradi lik nove omladine koja je trebala biti temelj novog društva. U periodu od 1945. do 1952. omladinskim radnim akcijama najveći poticaj je dala agitacija i propaganda. To je vidljivo u činjenici da omladinske radne akcije svoj vrhunac, gradnju pruge Šamac-Sarajevo, doživljavaju u periodu kada je provođenje sovjetskog modela kulturne politike bilo najdosljednije. Novim pravcem u kulturnoj politici i udaljavanjem od sovjetskog kulturnog modela, nakon sukoba sa Informbiroom, omladinske radne

akcije ni u ovom periodu, a ni poslije neće doživjeti u Bosni i Hercegovini takav polet kakav su imale do 1948. godine.

Berislav Njegovec

Umjetnost i revolucija: aktualnost marksističke estetike

Marksističku estetiku kolokvijalno doživljavamo kao teoriju koja inzistira prvenstveno na ekonomskom objašnjenju društvene komponente umjetničkog djela. U tom smislu u drugoj polovici 20. st. javlja se mnoštvo estetika koje žele biti marksističkima, dok se zapravo očituju kao dogmatske verzije staljinizma. Ipak iz njih valja izdvojiti crnu ovcu – zagrebačku Praxis filozofiju, koja otvara nove dimenzije pristupa Marksovoj estetičkoj misli. Inzistirajući na pojmovima slobode, stvaralaštva, revolucije, ona je revolt spram svakog dogmatskog određivanja ciljeva umjetnosti i pokušaja njene ideološke instrumentalizacije. Tako pod okriljem marksizma djeluje liberalizam koji iz dogmatskog učenja o bazi i nadogradnji stvara poziv na revolucionarno stvaranje istinskog ljudskog svijeta koji nadživljuje društveno uređenje budući da ne pretendira na služjenje ideološkoj misli. U tom smislu marksizam je samo čahura unutar koje se zbiva čovjekov preobražaj naspram vlastite biti. Padom komunizma čahura ostaje prazna a misao o umjetnosti želi nastaviti svoj život. U radu ću stoga istražiti posebnosti shvaćanja umjetnosti u okviru filozofije prakse i pokušati dati odgovor na pitanje o njezinoj današnjoj aktualnosti, odnosno pokušaju da se oslobođen staljinističkog taloga marksizam misli kao nikad dovršen projekt ostvarenja ljudske slobode.

Mila Orlić

„Jugoslavija kao Đekna“: rasprave o krizi federacije unutar Udruženja za jugoslavensku demokratsku inicijativu

U izlaganju će biti govora o stvaranju Udruženja za jugoslavensku demokratsku inicijativu (UJDI), koje je pokrenula grupa intelektualaca s Filozofskog fakulteta u Zagrebu na početku 1989., a čiji je cilj bila demokratska transformacija Jugoslavije. Kroz iskustvo UJDI-ja autorica će analizirati određene aspekte političkih kultura s kraja osamdesetih, te predstaviti novi kut gledanja na jugoslavensku političku krizu koju je UJDI u početku doživljavao kao potrebu demokratizacije, a potom i kao prijeteću mogućnost izbivanja rata.

Ana Panić

Zašto je (ne)moguće napraviti izložbu o Jugoslaviji?

Kako u ličnom, tako i u kolektivnom pamćenju, svesno (ili nesvesno) biramo šta ćemo pamtiti a šta zaboraviti, često samo da bi odbranili pravo na vlastitu prošlost. Da li se velike priče mogu posmatrati kroz male i šta ako dođe do nepoklapanja između „zvaničnih“ stavova prema prošlosti i iskustava doživljenog? A šta ako

zvaničnog diskursa nema, ako je izložba o Jugoslaviji samo vrh ledenog brega koji pluta jer nema utemeljenje, ne postoji ni državni ni društveni konsenzus? Ovim izlaganjem pokušaćemo da otvorimo pitanje da li postavljanje „običnog-malog“ čoveka u centar društveno-istorijskih procesa predstavlja bezbedniju varijantu i beg od postizanja društvenog konsenzusa i da li dobijamo relevantan materijal za rekonstrukciju društveno-vremenskog okvira i svakodnevnog života ako se lična sećanja uzmu kao dominantan narativ. Mnoge teme u vezi sa jugoslovenskim nasleđem i jugoslovenskom istorijom još uvek su nerasvetljene, „osetljive“, kontroverzne, mnogi ratovi su u glavama i neke bitke još nisu završene, a jugoslovenstvo se u javnom diskursu najčešće svodi na jugonostalgiju. Sećamo se u zavisnosti od konteksta i okruženja u kome se nalazimo, sećanja se menjaju kako bi odgovarala našim sadašnjim identitetima. Sećanje i istorija nisu sinonimi. Sećanja su subjektivna, ona su konstrukt prošlosti iz današnje perspektive osim ako nisu zabeležena neposredno nakon događaja, a i tada se različite generacije različito sećaju. Kako Jugoslaviju vide generacije čije su uspomene usidrene u socijalističkoj Jugoslaviji, jer je ona predstavljala najbolji period njihovog života, a kako generacije koja socijalizam ne nose u iskustvu već ga vide kao mit o zlatnom dobu, rezervoar emancipatorskog potencijala ili samo pomodni retro stil? Neophodno je ukazati na emancipatorske prakse, antifašizam i sve one neosporne uspehe te zemlje poput modernizacije i industrijalizacije, pogotovu danas kada se u našim nacionalnim državama suočavamo sa retradicionalizacijom društva posle ratova 90-ih, klerikalizacijom i povratkom na duboko patrijarhalni model, ali je neophodno prikazati i njene loše strane i razbiti tipične projekcije i stereotipe upravo da se ne bi stvarali mitovi o idealnom društvu.

Vjeran Pavlaković

Remembering and Forgetting 1941 in Lika: Building Brotherhood and Unity through Commemorative Practices in Socialist Yugoslavia

The former Uprising Day in Croatia (Dan ustanka naroda Hrvatske), celebrated every 27th July during socialist Yugoslavia, has in recent years become a contested site of memory and a controversial commemoration. While Croatia's Serb minority and antifascist organizations claim that this date in 1941 symbolizes the first mass uprising against the fascist NDH state during WW2, a number of right-wing political parties and organizations have protested this narrative and argue that the events being commemorated were really genocidal Četnik attacks against Croats in the Lika region. While the debate of these contested histories continues in the present, this presentation will examine how the narrative of Brotherhood and Unity was constructed from 1945 until 1990 through commemorative practices in Srb (the site of the uprising) and other towns throughout Lika. After the Communist Party took power in 1945, it had to devise a strategy of overcoming the legacy of mutual violence and atrocities between Serbs and Croats in Lika, and the commemorative culture of the Partisan struggle was one mechanism of remembering (and forgetting) the recent past while simultaneously

promising a better future through the socialist project. Relying on archival documents, SFRJ-era print media, and interviews, this paper explores the discourse of the 27th July commemorations and the attempts (and ultimate failure) to construct a historical narrative that would give the Party legitimacy and heal the wounds of the interethnic traumas of WW2.

Ana Petrov

Telesni projekti i regulacija normativnog tela: uloga fizičke kulture u Jugoslaviji

U ovom radu bavim se konceptom fizičke kulture kao projektom koji je bio korišćen u procesu formiranja jugoslovenskog identiteta i stvaranja novog „jugoslovenskog“ tela. Nadovezujući se na sociologiju tela i sociologiju sporta, razmatram načine na koje je telo konstruisano putem različitih diskursa i praksi. Posebno se pozivam na koncept „somatskog društva“ Bryana Turnera, te analiziram društvo u kojem je telo postalo „glavno polje političke i kulturalne aktivnosti“ (Turner). Analiziraću aktivnosti sportskih saveza i posebno rada Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije, imam u vidu da je Josip Broz Tito proglasio svoj rođendan „danom naše mladosti, sporta, mladih ljudi i njihovog daljeg fizičkog i duhovnog razvoja“ (1956). Izlaganje će biti fokusirano na pedesete i šezdesete godine 20. veka, s obzirom na to da je tada projekat formiranja „jugoslovenske omladine“ bio od ključne važnosti. Tvrdiću da je uloga fizičke kulture bila u tome da organizuje jugoslovensko društvo fizički i estetski i da inkorporira koncepte i pokrete iz gimnastike u šire reprezentacije ujedinjene jugoslovenske omladine predstavljene na javnim proslavama, od kojih je tipična za taj period bila Štafeta mladosti.

Duško Petrović

Predodžbe izbjeglištva u (postsocijalističkoj) Hrvatskoj

Rad analizira medijske reprezentacije izbjeglištva (tražitelja azila, azilante) u Hrvatskoj. Točnije, koristeći metodu analize diskursa pokazuje dominante medijske diskurzivne prakse koje osciliraju između dva suprotstavljena pola: represije i sućuti. U radu se pokazuje da su ta dva suprotstavljena pola u stvari dijalektički povezana te da se vrte oko „izbjegličkog“ golog života (Agambenovog bare life). Nadalje se daje objašnjenje zašto je tome tako. Točnije, na koji način dva suprotstavljena diskursa i za njih vezane institucionalne i društvene prakse „produciraju“ goli život kao locus političke moći kao biomoći i politike kao biopolitike. Ti diskursi i prakse nastavljaju se na prakse „biologizacije“ kulture tj. utemeljenja dominantnih identiteta u „biološko“ tkivo (naroda, zemlje itd.) te još uvijek živog, globalno raširenog, kulturnog rasizma (Balibar).

Martin Pogačar

„GAME OVER?“: Računalniki, socializem in spomin

U prilogu autor preispituje lažne kontroverze oko dva računala za igranje – C64 i Spectruma – i dvije fanovske kulture te odnos djece, koja su krajem 80-ih na tim kompjutorima igrala (najčešće) „zapadne“ igrice, i njihovog razumijevanja svijeta oko njih te njihovu retro-percepciju u tadašnjim vremenima. Autor postavlja pitanje, je li kontakt djece s tehnologijom, računalima i „igricama“ utjecao na njihovo razumijevanje sebe u vremenu socijalizma, kao i u današnjemu vremenu postsocijalizma preispitujući odnose između socijalizma, Jugoslavije, osamostaljenja nacionalnih država, multikulturalnosti, kapitalizma, sadašnjosti, demokracije, nacionalizma, slobode i tehnologije. Autor iznosi tezu da je kontakt s tehnologijom i „svijetom ideja“ sa Zapada, koji predstavljaju računalne igre na ovim prvim strojevima u masovnoj upotrebi, za posljedicu imao „upisivanje“ individualnog u globalno. To predstavlja značajnu karakteristiku generacije koja je početkom 90-ih postala „nesvjesni“ nositelj digitalizacije, a koja koincidira s vremenom tegobnog bivanja u svijetu postsocijalizma. Istraživanje je provedeno metodom intervjua, osobnih razgovora s osobama koje su u ono vrijeme posjedovale jedno od tih računala.

Lyubomir Pozharliev

Auto-transport infrastructure and significant ideological destinations: Comparison between Socialist Federal Republic of Yugoslavia and People's Republic of Bulgaria

My dissertation topic is on “Auto-Transport Infrastructure” and its Impact on Social Cohesion in People's Republic of Bulgaria and SFR of Yugoslavia”. It examines the connectedness between the automobile transport and infrastructure, its ideology and politics, and its effects on those two socialist states. The basic methodological presumption of the study is that the transport infrastructure is an incarnation of power politics (L. Winner's thesis, developed in *Science and Technology Studies*). Following this explanatory line, the proposed paper would show some of the results of my doctoral research. Namely, it will analyze the map of different roads and highways of PR of Bulgaria and SFR of Yugoslavia as a symbolic map, showing the important destinations and places, and those regarded as marginal from the point of view of official ideology and politics. In this way, it will present the hidden element in the auto-transport infrastructure power politics, regarding the symbolically important spatial axes in the building of political and cultural identities in the two countries. The paper will throw light upon differences and similarities between the ideological notions of “brotherhood and unity” (SFR of Yugoslavia) and “united socialist nation” (PR of Bulgaria) and their impact after the demolition of socialism.

Srđan Radović

„Socijalizam na ulici“: uporedni osvrt na preimenovanja ulica u postjugoslovenskim gradovima

Sa propašću socijalističkih društvenih sistema u Srednjoj i Istočnoj Evropi dolazi do suštinskog prekomponovanja političke i nacionalne simbolike u javnom prostoru, što je osim rekonceptualizacije recentnog spomeničkog nasleđa uslovalo masovne promene u imenovanju javnih prostora i ustanova. Nazivi ulica i trgova (odonimi/hodonimi) su posebno masovno menjani s obzirom na jednostavnost takvog postupka i činjenicu da ulično nazivlje predstavlja par excellence segment službenih kultura pamćenja i politika identiteta. Gradovi u postjugoslovenskim zemljama su pretrpeli znatne promene u svojoj odonimiji i usled dodatne promene u širem nacionalno-političkom kontekstu (raspad Jugoslavije i konstituisanje novih etnonacionalnih identiteta). U ovom izlaganju predstaviće se i diskutovati pojedini slučajevi i opšte strategije prekrajanja uličnog nazivlja u više gradova bivše Jugoslavije u poslednjih dvadesetak godina na osnovu četverogodišnjeg istraživanja obavljenog u nekoliko gradova regije (preko intervjua sa angažovanim „preduzetnicima sećanja“, kartografskih i štampanih izvora, medija itd.). Pitanja na koja bi se osvrnulo su: na koje načine je deložirano sećanje na jugoslovenski socijalizam sa gradskih ulica; kakav ideološko-politički paket je bio instaliran na mesto prethodnog; šta je od socijalističkog odonimskog nasleđa preživelo tranziciju, a šta je doživelo (neočekivanu) restauraciju poslednjih godina, i zbog čega? Ova pitanja bila bi obrađena u komparativnom preseku imajući u vidu novije politike prostora sprovedene u nekoliko, pre svega glavnih gradova u regiji.

Ana Rajković

Ivan Supek – krivovjernik na ljevici

Cilj je ovoga rada predstaviti akademika Ivana Supeka kao pripadnika lijeve inteligencije, koji je unatoč svojoj ideološkoj opredijeljenosti kritizirao jugoslavensku ljevicu i njezinu politiku nakon Drugog svjetskog rata. U prvom dijelu rada analizira se Supekova teza (kritika) prema kojoj je nakon Drugog svjetskog rata izvršena boljševizacija NOB-a i ljevice od strane crvenih radikala. Kao glavni argument navedenoj tezi postavlja se činjenica da je dominantna struja na ljevici pripisivala ustanak tijekom rata isključivo AVNOJ-u i Komunističkoj partiji, zanemarujući pritom ulogu Pučke fronte i ZAVNOH-a. U drugom dijelu rada analizira se Supekova kritika usmjerena prema dominantnoj teorijskoj ljevici, kojom je dominiralo marksističko tumačenje povijesne nužnosti i dijalektički materijalizam. Njegova je kritika bila usmjerena i prema Lenjinovoj teoriji odraza, dominaciji revolucionarnog djelovanja te indoktrinaciji tezama o klasnim neprijateljima. Supekovim djelovanjem ljevica na prostoru jugoslavenske federacije proživljavala je preispitivanje koje je započelo početkom 20. stoljeća pojavom Eduarda Bernsteina i Karla Kautskog i njihovom revizijom Marxova učenja. Stoga su njegova stajališta karakterizirana kao revizionistička ili utopistička. Svojom

kritikom boljševizacije narodnooslobodilačke borbe i monolitnosti marksističkog učenja, koje je uslijedilo nakon 1945. godine, Ivan Supek predstavlja važno i zanimljivo istraživačko područje za intelektualnu povijest, ali i za povijest ljevice na prostoru nekadašnje federacije.

Barbara Riman

Slovenska zajednica u Rijeci od 1945. do 1991.

U vremenu poslije Drugog svjetskog rata slovenska zajednica u Rijeci imala je svoju čvrstu tradicijsku osnovu te je mogla prihvaćati novopridošle pripadnike slovenskog naroda. Stoga, dolazi do napuštanja potpornosti kao prioritete svrhe prijeratnog udruživanja, a afirmira se također ranije utemeljen kulturno-prosvjetni rad s naglašenim nacionalnim obilježjem, te očekivanim karakteristikama vremena. Slovenska kulturna društva u odnosu na nacionalnu pripadnost nalazila su se u Republici Hrvatskoj u specifičnom položaju jer se nisu mogla očitovati kao manjinska, a takvom su djelovala varirajući između usmjerenja radničkog kulturnog stvaralaštva i sadržaja odabranih sa zadaćom očuvanja nacionalnog identiteta. U odnosu na društveni poredak slovenska kulturno-umjetnička društva u Rijeci upotpunjuju sliku poželjnog i profiliranog amaterizma sa specifičnim personalnim vezama s tkz. visokom (profesionalnom) kulturom. Nosilac slovenskog kulturnog djelovanja u Rijeci toga vremena je Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo „Bazovica“. Nakon 1991. godine Slovenci su u Rijeci postali prepoznatljiva manjinska zajednica s dugom tradicijom djelovanja.

Ulrike Schult

„Comrade Dobrila is an Eager Alpinist.“ Linkages between Work, Health, and Free Time in Yugoslav Self-Managed Industrial Enterprises

In their memories, workers from former socialist countries often nostalgically remember the period of real existing socialism as a time of great social security, of family-like relations in their workplaces and of strong intertwining between free time and life at the place of work. Academic scholarship has referred these attitudes among other factors to the attempts of Yugoslav (and other) communist leaders and ideologists to form the habits and behaviour of their citizens, with the ideal of the “New Socialist Man” being propagated in various intensities at different times and places. In my contribution based on historical research, which I am conducting within the framework of my dissertation project, I will focus on industrial companies in Yugoslavia as important arenas in which personal and work lives came to entangle. Various intended and unintended forms of intertwining can be found: free time and holiday activities organized through the companies, factory related celebrations and rituals, workers living together in new apartment blocks or in wild settlements on the outskirts of town, or the misuse of company property for private purposes. In perceiving industrial labourers as actors

in a social system I will track the interplay of different agents in shaping everyday life in self managed Yugoslav socialism and analyse the shades of workers.

Mateusz Sokulski

Poljska kultura 1948–1956. Perspektiva jugoslavenskog veleposlanstva u Poljskoj kao izraz legitimizacije vlastitog režima

Poslije II. svjetskoga rata, sve do 1948. Poljska i Jugoslavija pripadale su Istočnom bloku, te pratile sovjetske uzore u kulturi. Nakon Titovog raskida sa Staljinom došlo je do promjena u obliku jugoslavenskog sustava, što je također imalo odraz u kulturi. Kako je zaključio povjesničar Ljubodrag Dimić, u Jugoslaviji je odbačeno uvjerenje da je moguća promjena ljudske svijesti pomoću administrativnih naredbi. Godine 1952. raspušten je bio Agitprop, do tada odgovoran za pitanja kulture. Iako su vlasti nadzirale kulturu, o promjenama je svjedočilo izlaganje Miroslava Krležu u Ljubljani 1952. godine, u kojem je pisac naglašavao potrebu za umjetničkom slobodom. S druge strane, u Poljskoj je sve do 1953. u kulturi bio prisutan staljinizam. Smrt sovjetskog diktatora u ožujku 1953. izazvala je opće promjene, između ostalog postupni odmak od socrealističkih uzora u Poljskoj. Izmjene u sovjetskom vrhu nagovještavale su također nadolazeće pomirenje Jugoslavije i zemalja Istočnog bloka. Od 1948. prekinute su bile međusobne veze, a Jugoslavija je isticala svoj režim, podcjenjujući pritom rješenja primijenjena u zemljama pod izravnim sovjetskim utjecajem. U radu, koristeći neobjavljeno arhivsko gradivo prikupljeno u Diplomatskom arhivu Ministarstva vanjskih poslova Republike Srbije, kao i u Arhivu Jugoslavije, želim prikazati na koji su način jugoslavenski diplomati promatrali kulturni život u Poljskoj. Njihov je pogled bio čvrsto određen težnjom k legitimizaciji vlastite kulturne politike. Naime, s divljenjem su promatrali višestoljetno kulturno naslijeđe u Poljskoj, ističući pritom da je od 1945. zbog potpune ovisnosti zemlje o Sovjetskom Savezu trajao proces zanemarivanja i zatiranja poljske umjetnosti od strane Moskve, koja je nametala svoja rješenja. Usprkos tome, isticali su jugoslavenski diplomati, proces sovjelizacije bilo je najteže primijeniti upravo u kulturnom životu zbog prozapadnih, domoljubnih shvaćanja poljskih stvaralaca.

Nemanja Sovtić

Samoupravljanje kao nulta institucija jugoslovenskog društva u socijalizmu

U svom radu pošao bih od teze Rastka Močnika, koju ovaj autor preuzima od Levi Strosa, ali je značajno dalje razvija u okviru sopstvene teorije ideologije, prema kojoj je za egzistenciju društva čiji delovi imaju međusobno dijametralno suprotne predstave društvenog totaliteta neophodno postojanje nulte institucije, odnosno objedinjavajuće diferencijalne linije koja ne sadrži antagonistički agens, i nema drugu funkciju osim da omogućujući ostalim institucijama da funkcionišu te predstavlja praznu formu oko koje se različiti ideološki diskursi nadmeću kako bi

je ispunili – nad-odredili – i tako stekli primat – hegemoniju – nad drugim ideologijama. Iako je za Močnika nacija par excellence nulta institucija u modernim društvima, zbog čega bi možda trebalo poći od pretpostavke da je u socijalističkoj Jugoslaviji samoupravljanje nad-odredilo naciju kao nultu instituciju (što nije bez osnova, a u prilog čemu govore i neki autori poput Marije Todorove koji smatraju da između nacionalizma i državnog komunizma u istočnoevropskim „narodnim demokratijama“ nije bilo nikakvog realnog diskontinuiteta), ja bih u svom radu kandidovao tezu da je samoupravljanje bilo ideološki „projekat“ koji je i sam pretendovao na funkciju nulte institucije, te, na dugi rok posmatrano, tu funkciju vršio neuspešno. Uprkos tome, samoupravljanju kao ideologiji ne treba odricati interpelativnu moć, jer, kako je Močnik pokazao, svaka hegemonia ideologija „igra na kartu“ proizvodnje društvenih protivurečnosti, a njena uspešnost se ogleda u moći da te protivurečnosti reguliše i instrumentalizuje ih u svrhu sopstvene reprodukcije. Samoupravljanje, smatram, ispunjava teorijski zadate uslove nulte institucije: u pitanju je prazna forma odnosa koja predviđa mogućnost iskazivanja „pluralizma interesa“ unutar jugoslovenskog društva, čiji je smisao bio da neprodukuje predstavu totaliteta prema kojoj bi se neki delovi društva postavili apriori antagonistički. U radu ću nastojati da pokažem kako su u različitim sferama društvenog života samoupravljanje nad-određivala različita društvena „veziva“ – „pluralizam interesa“ u radno-ekonomskoj, „nesvrstanost“ u spoljnopoličkoj, „socijalistički estetizam“ u umetnosti – koja su sva omogućena ideološkim premisama ideologije samoupravljanja i na nju su se eksplicitno ili implicitno referisala.

Ivana Spasić

Socijalizam i sociologija: naknadna razmišljanja o afinitetima i raskoracima

Cilj ovoga rada jeste da se propita specifičan odnos između jugoslovenskog socijalizma i sociologije kao nauke, u periodu od kasnih pedesetih godina, kada se sociologija vraća među akademske discipline, a potom i među predmete predavane u srednjim školama, pa do kraja životnog veka SFRJ. Polaziće se od pretpostavke da se taj odnos može valjano sagledati tek iz savremenog, postsocijalističkog motrišta, kako s obzirom na inkompatibilnosti, tako i s obzirom na određene strukturne paralele koje se među ovim dvama entitetima mogu uočiti. Štaviše, tvrđiće se da se preispitivanjem ovog odnosa mogu steći dodatni uvidi u prirodu jugoslovenske verzije socijalizma, njegove legitimacijske ideologije i načina funkcionisanja. Jugoslovenski socijalizam delio je sa sociologijom niz važnih vrednosti, kao što su modernizam, sekularizam, antitradicionalizam, prosvetiteljstvo, progresizam, izvestan pozitivizam i veru u mogućnost racionalnog planiranja društva na osnovu naučne spoznaje. S druge strane, sociološki praktičari iz onog vremena uglavnom pamte sukobe s režimom, represiju i cenzuru, sputavanje istraživačke slobode i kritičke misli, te im pomisao o bilo kojoj vrsti (objektivnog) saradništva s tadašnjim sistemom deluje neprihvatljivo. (Samo)refleksija o statusu sociologije – institucionalnom, političkom, saznajnom –

u ona vremena, i komplikovanom odnosu između ideoloških sklonosti sociologa i teorijskih pretpostavki njihovih istraživanja, ispostavlja se sve do danas dosta teškom. Takva refleksija ne samo što bi doprinela saznanjima o prošlosti društava na postjugoslavenskom prostoru već bi mogla iznedriti i šire pouke u pogledu načina na koji sociologija, kao teorijska i istraživačka društvena nauka, operiše u različitim društvenim kontekstima.

Igor Stanić

Što pokazuje praksa? Funkcioniranje samoupravljanja u brodogradilištu Uljanik 1961–1968. godine

U lipnju 1950. Narodna skupština FNRJ donijela je Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim poduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva. Tim aktom u Jugoslaviji je uvedeno samoupravljanje kao temelj društvenog razvoja u cijelom socijalističkom razdoblju. Nekoliko mjeseci nakon toga samoupravljanje je uvedeno i u brodogradilištu Uljanik, a prvi sastanak radničkog savjeta održan je u listopadu 1950. godine. Time je brodogradilište predano radnicima na upravljanje. U prvih deset godina djelovao je jedan radnički savjet i jedan upravni odbor na razini cijeloga brodogradilišta, a u ožujku 1961. radnički je savjet na prijedlog sindikalne podružnice i upravnog odbora donio odluku o osnivanju radničkih savjeta i u određenim pogonima s time da je i dalje na razini brodogradilišta ostao središnji radnički savjet. Početkom 1968. na temelju odluke radničkog savjeta proveden je referendum za udruživanje Uljanika s ostalim pomorskim brodogradilištima i time je Uljanik postao dio Udruženja hrvatske brodograđevne industrije Jadranbrod u čiji je radnički savjet izabrano pet „uljanikovaca“, a u upravni odbor jedan. Radnički savjeti i upravni odbori odlučivali su i donosili brojne odluke o pitanjima radnika i službenika te o radu brodogradilišta. Upravo takvi primjeri, koji se mogu pronaći u zapisnicima sa sastanaka radničkih savjeta i upravnih odbora, otkrivaju na koji su način radnici sudjelovali u upravljanju, o čemu su raspravljali i odlučivali te kako je funkcioniralo samoupravljanje od 1961. do 1968. na primjeru brodogradilišta Uljanik kao studije slučaja.

Nina Stevanović

Socijalizam i arhitektura, veza promatrana kroz prizmu ideologije, identiteta i memorije na primjerima objekata muzeja „jugoslavenstva“

Utjecaj socijalizma, kao ideologije i kao političkog sistema, kako na arhitektonski izraz moderne i postmoderne u zemljama jugoistočne Europe, tako i na percepciju tog izraza, analiziran je i sagledan na primjeru objekata muzeja revolucije na prostorima bivših jugoslavenskih republika i drugih muzejskih objekata memorijalnog karaktera izgrađenih s ciljem očuvanja memorije na NOB i promociju jugoslavenskog i socijalističkog identiteta. Analiza dvojakosti utjecaja, ideološkog na same postavke, koncepcije i projekte muzeja, te utjecaja procesa

redefiniranja identiteta unutar novonastalih država na percepciju samih objekata, njihovo arhitektonsko, kulturalno i historijsko vrjednovanje kao nasljeđa i baštine, kako umjetničke, tako i spomeničke, srž je ove studije. S druge strane, odnos socijalizma prema memoriji, te time i prema konceptu i izrazu samih objekata u procesu njihovog projektovanja i izgradnje, ali i odnosa memorije na socijalizam ka percepciji, valorizaciji i konceptima revitalizacije istih objekata, druga je dvojakost koja se otkriva u samom radu, u kojem se „problem“ arhitektonskog nasljeđa iz perioda socijalizma u državama nastalim raspadom Jugoslavije posmatra prije svega sa arhitektonskog i umjetničkog stajališta, a zatim sagledava i iz kulturološke, sociološke, filozofske i antropološke tačke gledišta.

Irena Šentevska

Novokomponirane dilkoše nemrem – da me netko ubije!

... pisao je u svojoj kolumni u nedeljniku „Studio“ zagrebački TV kritičar Veselko Tenžera, prema „Leksikonu YU mitologije“ „najveći hrvatski publicista“. Još je „karakterolog Jugoslovena“ Vladimir Dvorniković pisao kako „ima i Jugoslovena, naročito iz severozapadnih krajeva, koji naprosto ne podnose ovu pesmu“, opisujući odnos austrougarskih činovnika prema lokalnom melosu u Bosni. „Narodna muzika“, „folklor“, a potom i njeni „novokomponovani“ i „turbo“ derivati, bili su (i ostali) „kamen spoticanja“, „jabuka razdora“ te izvor nerazumevanja i „ready made strategija distanciranja“ unutar kompleksnog jugoslovenskog etničkog „čilima“. Popularna muzika „na folklornoj osnovi“ i u postjugoslovenskom kontekstu pokreće moćan „orijentalizujući“ mehanizam etničke homogenizacije i re-konstrukcije (preoblikovanja) nacionalnog identiteta. U ovom izlaganju nastojaću da skiciram osnovne smernice „kulturne politike folklor“ u socijalističkoj Jugoslaviji, razvoj „novokomponovane narodne muzike“ i njenu recepciju u SFRJ, zatim razvoj i „sudbinu“ tzv. turbo-folka u ratnom vihoru devedesetih, kao i ambivalentni status koji ova globalno rasprostranjena pop-muzička forma uživa u našem „regionu“. „Turbo-folk“, s jedne strane, (i dalje) predstavlja razlog za „zabrinutost“ kulturnog establišmenta (jednako u Hrvatskoj, Srbiji, BiH ili Makedoniji) i predmet otvorene ili prećutne medijske „cenzure“. S druge strane, popularnost koju uživa u celom „regionu“ moćan je instrument njegove pacifikacije i redefinicije socijalističkog koncepta „bratstva i jedinstva“. S treće strane, na delu je i mehanizam u kome kulturni establišment (naročito Srbije i Bosne) ključne eksponente nekada prezrenih kulturnih formi promovise u ikonične figure nove „elitne“ nacionalne kulture. Tako npr. Miroslav Ilić, Halid Bešlić i Šaban Šaulić postaju ne samo „balkanski Pavaroti, Kareras i Domingo“, već i „elitni umetnici“ etničkih zajednica koje reprezentuju (srpske, bošnjačke, romske) i zajedničkim „trans-nacionalnim“ nastupima „drže na okupu“.

Stipan Trogrlić

Nesporazumi Katoličke crkve u Istri i lokalnih vlasti oko Prvog petogodišnjeg plana 1947–1952. godine

Nakon što je skupština FNRJ 23. travnja 1947. usvojila Zakon o petogodišnjem planu 1947–1952., u Labinu se 10. svibnja 1947. sastao Oblasni Narodni odbor za Istru kako bi razmotrio njegovo sprovođenje u Istri. Predsjednik Oblasnog NO Josip Šestan uskoro je razgovarao s Božom Milanovićem, najuglednijim i najutjecajnijim istarskim svećenikom i zamolio ga da i predstavnici Zbora svećenika sv. Pavla za Istru, svećeničkog staleškog društva, sudjeluju na sastanku na kojem će se raspravljati o Petogodišnjem planu. Iako je izgledalo kako je podrška svećenika stvar formalnosti, s obzirom da se radilo o hvalevrijednom gospodarsko-socijalnom programu, upravo će rasprava među članovima Zbora pokazati razlike u percepciji Plana između predstavnika vlasti i svećeničkog udruženja. Za Zbor, posebno za pojedine njegove radikalnije članove, Plan nije bio samo ono za što se predstavljao, već su smatrali da će njegovo sprovođenje pratiti izgradnja novog vrijednosno-moralnog sustava, protivnog kršćanskim načelima. Nije se uzalud govorilo „Mi gradimo prugu, pruga gradi nas“! Iz navedenih razloga Zbor je samo zahvaljujući diplomaciji B. Milanovića izglasao podršku Petogodišnjem planu. Isti razlozi bili su uzrok i kasnijih nesporazuma Katoličke crkve u Istri i lokalnih vlasti oko ovog programa obnove i izgradnje zemlje.

Sandra Uskoković

Antifašistička baština – ambivalentnost socijalističkog esteticizma

Mnogi antifašistički spomenici u Hrvatskoj izvedeni su bez ikakvih pripadajućih simbola komunizma ili sličnih ideologija, sasvim različiti od socrealističkog monumentalnog, figurativnog vokabulara te posjeduju izrazitu umjetničku, kao i komunikativnu vrijednost. Nakon raspada Jugoslavije ovi spomenici su u stanju potpune zapuštenosti, a njihovo simboličko značenje potisnuto je u zaborav. Novi modusi javne komemoracije prema poslijeratnoj baštini nastojali su istu dezideologizirati i pri tome pokušati izbrisati kolektivnu memoriju poslijeratnog razdoblja u kojoj se prepoznavao bivši politički sustav i ideologija. U razdoblju od 1990–2000. godine gotovo polovica ukupnog broja antifašističkih spomenika je uništena. No, tijekom zadnjeg desetljeća započeo je proces obnove ovih spomenika te je oko 100 spomenika obnovljeno, tj. 3% od ukupnog broja. Pitanje s kojim se danas suočavamo nije samo kako obnoviti ove spomenike, već i kako revitalizirati antifašističku baštinu za buduće generacije. Naime, navedeni spomenici nisu samo označitelji prošlosti, već i nositelji univerzalnih vrijednosti koje su jednako važne i danas.

Saša Vejzagić

Izgradnja prve faze autoceste „Bratstvo Jedinstvo“ (1948–1950) – važnost omladinskih radnih akcija u ranim godinama socijalističke Jugoslavije

U vrijeme izgradnje autoceste, koja je trebala povezati sve ponovno ujedinjene republike unutar nove Jugoslavije i omogućiti njezinim narodima brže i samostalnije prometovanje, Komunistička partija je prolazila kroz dvije izvjesne krize. Naime, autocesta je građena u dvije faze: prva od 1948. do 1950., usred sukoba s Informbiroom i Staljinom, te druga od 1959. do 1963. za vrijeme izbijanja recesije i u vrijeme ozbiljnijeg provođenja liberalizacije zemlje. Autocestu su uglavnom, a osobito u drugoj fazi, gradili omladinci formirani u brigade omladinskih radnih akcija (ORA). Omladinske radne akcije organizirao je Savez socijalističke omladine Jugoslavije, a na njima su se, osim dobrovoljnog rada, s jedne strane mladima pružili osnovno obrazovanje, tehničko usavršavanje i sportsko-kulturni programi. S druge strane, ORA-e su služile za širenje i upoznavanje s ideologijom koju je pratila i propagirala Komunistička partija Jugoslavije, odnosno Savez komunista Jugoslavije (KPJ/SKJ). U ovom istraživanju cilj je prikazati zašto su ORA-e bile važne za KPJ/SKJ usred političko-ideološke i ekonomske krize, i mogu li se u njima prepoznati neki drugi elementi osim mehanizama za osiguravanje dobrovoljnog rada, ideološkog obrazovanja te obučavanja i opismenjavanja mladih.

Nikola Vojnović

Turizam u Puli u posljednjem desetljeću SFRJ – prostorna obilježja fenomena

U radu se istražuju obilježja turizma grada Pule u razdoblju 1981–1990. U istraživanju se koristila složena metoda promatranja ostvarena kroz terenske obilaskе, metoda analize, obrade i interpretacije statističkih podataka o turističkom prometu. Analizom statističkih pokazatelja o broju postelja, turističkih dolazaka i noćenja utvrđeno je da se Pula u to doba nalazila u etapi ekspanzije u životnom ciklusu destinacije nakon dugotrajne etape uključivanja. Turizam grada temeljio se na prirodnoj atrakcijskoj osnovi koja je omogućavala ljetni, odmorišni turizam te na antropogenim atrakcijama koje su bile preduvjet za razvoj kulturnog i njemu srodnih oblika turizma. U navedenom desetljeću gradnja turističkih smještajnih objekata i pratećih sadržaja najviše se odvijala na području poluotoka Verudela. Broj postelja se od 1981. do 1990. udvostručio, broj turističkih dolazaka povećao za 75%, a broj noćenja za 104%. U strukturi turista prevladavali su oni s prostora SFRJ u što nisu bili uključeni posjetitelji koji su odsjedali kod rodbine i prijatelja. Pula se afirmirala kao destinacija koja je svoj društveno-gospodarski razvoj paralelno temeljila na vojnopomorskim, industrijskim i turističkim funkcijama. Na kraju istraživanog razdoblja grad je prema ukupnom broju noćenja bio peta destinacija u Hrvatskoj.

Hrvoje Volner

Neki primjeri organizacije privrede na području Slavonije 1945–1954. (od lokalne privrede do samoupravljanja)

Lokalna privreda je oblik organizacije ekonomskog života koji se u planskoj etapi jugoslavenske socijalističke ekonomije nije mogao, kapacitetima i organizacijom, uklopiti u plansku privredu. Za razliku od planiranja ovdje su bili važili neki, regulirani, oblici tržišne ekonomije. Lokalna privreda je trebala s vremenom izrasti u poduzeća koja bi bila sposobna participirati u saveznoj i republičkoj akumulaciji. Ukidanjem republičkih planskih komisija neposredno upravljanje i planiranje privredom prelazi u ruke gradskih i kotarskih narodnih odbora. Lokalno upravljanje privredom jedan je od primjera autonomnosti samouprave i pokazuje nukleus nastanka i daljnje pravce razvoja samoupravljanja. Nadzor komuna nad privredom daje nam zanimljive primjere postupanja s viškom i manjkom radne snage, raspolaganja ostvarenim sredstvima i ulaganja u daljnju kapitalnu izgradnju.

Radina Vučetić, Mila Turajlić

Tito: filmski gledalac i producent

Based upon research of archival documents, including diaries and transcripts, this paper traces the relationship of President Josip Broz Tito and the Yugoslav cinema industry. The role of cinema in the political history of Yugoslavia is analysed through an investigation of the role the screening of fiction films, in public official ceremonies but also in private viewings, played in officiating state policies as well conducting international diplomacy, not least through the giving and receiving of fiction films as presents. Tito's personal taste in cinema, and attitudes towards domestic films and those coming from the East and West provides a new angle for analysis of the role of cinematic narratives in political discourse. The second part of the paper will examine the interplay between the film industry, political power and the artistic community, by looking at Tito's role as producer but also consumer of cinema, as well as his communication with cineastes and film stars.

Sonja Zdravkova Djeparoska

From Socialist Brotherhood and Unity to Post-socialist Multiculturalism. Cultural Policies in Dance Art in Macedonia

The well-known socialist motto of "brotherhood and unity" was implemented in Macedonian culture at different levels. It was part of the cultural policy for coexistence and cultural presentation of national diversities in Yugoslavia. Dance, as a particularly suitable tool for the presentation of national cultures, was used on the one hand as a way to highlight the cultural distinguishing features, and on the other, as a unifying means. If we review the concert performances of the most

renowned national ensemble for folk dances and songs "Tanec", until the year 1991 prevailing dances were medleys called "Yugoslavia" with dances from all the republics of the SFRY.

Reintegration and transition of each of the Yugoslav republics into systems with democratic social structure meant changes in cultural policy, too. Nowadays, at least in post-conflict Macedonia, after 2001 there is a trend to promote multicultural ideas. Even today, many projects funded by international foundations expect us to create pastiches of cultural products of different ethnic groups that now live in Macedonia. Cultural policy strongly promotes multiculturalism, which is also evident in the national programmes developed by the Ministry of Culture.

Do these two differently named processes bear the same features, are they, maybe, "stuck" in the cultural patterns that are worn out, or has this template outlived the political system and has continued to be operational?

Filip Zoričić

Politički procesi Vlade Gotovca

Vlado Gotovac jedna je od najvažnijih političkih i povijesnih ličnosti 20. stoljeća i najaktivniji sudionik zagrebačke kulturne elite 60-ih godina i političkih promjena 70-ih godina. Kao urednik „Hrvatskog tjednika“ uhićen je 1972. godine zbog svojih članaka i stavova, a potom i 1982. godine ponovno optužen zbog intervjua francuskim, švedskim i talijanskim novinarima. Kako je bio jedna od praćenijih ličnosti od strane tajne službe, u radu će biti riječi o političkim procesima Vlade Gotovca od početka 70-ih pa sve do kraja 80-ih godina prošlog stoljeća. Osuđen je u dva sudska procesa u bivšoj Jugoslaviji na ukupno šest godina zatvora i osam godina zabrane javnog nastupa, koje je izdržavao u Staroj Gradišci i Lepoglavi. Sudski spisi o procesima Vlade Gotovca sadrže 1.100 stranica za prvi i 200 za drugi proces. Rad će kroz procese pratiti i „stanje svijesti“ u vrijeme socijalizma i različite pristupe različitim stranama toga vremena.

Marko Zubak

Jugoslavenski omladinski tisak kao *underground press* (1968–1972.)

Moj izlaganje bavi se nesvakidašnjom vezom koja se krajem 1960-ih i početkom 1970-ih uspostavila između dva unikatna novinska žanra, iznikla u posve drugačijim ideološkim okvirima. Glavna uloga pripada spletu časopisa namijenjenih omladini i izdavanih pod okriljem guste mreže jugoslavenskih omladinskih i studentskih organizacija, poznatih pod nazivom omladinski tisak. U središtu mojeg zanimanja neobična je transformacija koju ovaj sovjetski koncept i sastavni dio državnog propagandnog aparata doživljava krajem 1960-ih. Potaknut dotad najtemeljijom reformom omladinskog saveza, jugoslavenski omladinski

tisak, naime, odbacuje svoju izvornu transmisijsku zadaću, postupno se pretvarajući u relevantni medij koji s margine medijske scene odašilje svježe i dijelom subverzivne političke i kulturne poruke. Pritom mu je, iako ne uvijek svjesno i ne uvijek doslovno, kao uzor poslužio britanski i američki underground press, posve novi tip novina, organski povezan s onodobnim radikalnim lijevim pokretima i rastućom kontra-kulturom i djelujući u jasnoj reakciji spram učmalosti mainstream medija. U svojem izlaganju ukazat će na raznolikost interakciju jugoslavenskog omladinskog tiska i underground pressa koju je moguće pratiti u širokom rasponu od direktnog uvoza ideja, sklonosti eksperimentima, do sličnih uvjeta i načina rada.

Ivan Žagar

**„A u mjestu samo jedna gostionica, neugledna i vlažna i – ništa više“:
O razvojnom putu turizma i participaciji u gospodarstvu
pojedinih mjesta Puljštine (1970–1990.)**

O turizmu se u razdoblju nakon završetka Drugoga svjetskog rata na području Hrvatske (Jugoslavije) ne može razgovarati iz nekoliko razloga: dijelom zbog uništenih, devastiranih i zapuštenih prijeratnih turističkih objekata, gospodarske krize koja nije prisutna samo u Jugoslaviji već i na potencijalnim tržištima istočne i zapadne Europe – što predstavlja osnovni preduvjet kretanja gostiju, kao i stavljanje težišta poslijeratnog razvoja na razvitak industrije gdje turizam u prvo vrijeme igra marginalnu ulogu. No, već tijekom 1950-ih počinje se raznim mjerama stimulirati domaće goste pa to razdoblje možemo označiti povratkom turizma na pozornicu svakodnevnog života, ali i jačanje svijesti o njemu kao gospodarskoj grani od interesa za cijelu državu. Naredna etapa razvoja turizma, osobito onog inozemnog, u socijalističkoj Hrvatskoj počinje 1960-ih godina. Događa se to iz dva razloga: jedan je nagli gospodarski uzlet u poslijeratnoj Europi zbog čega se to razdoblje u literaturi opravdano naziva „zlatnim dobom“, a drugi je ukidanje viza 1963. godine svim zemljama s kojima je Jugoslavija imala diplomatske odnose. Otvaranje granica dobrostojećim strancima i puštanje u promet pulske zračne luke 1967. godine bili su poticaj domaćim turističkim djelatnicima za povećanje kapaciteta i razine usluge. Ipak, glavni je cilj ovoga rada odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri turizam participira u gospodarstvu pojedinih mjesta Puljštine (Medulin, Premantura, Banjole, Pomer) te ispratiti taj proces od ranih 1970-ih do konca 1980-ih.

SUDIONICI
PARTICIPANTS

Sandi Abram, mag. / MA
neovisni istraživač / independent researcher
sabram2@gmail.com

Rory Archer, doktorand / PhD student
Center for Southeast European Studies, University of Graz
rory.archer@uni-graz.at

Nikola Baković, mag. / MA
Međuopštinski historijski arhiv u Čačku
laonik.bakovic@gmail.com

Dragan Batančev, mag. / MA
neovisni istraživač / independent researcher
batancevd@yahoo.com

Lidija Bencetić, asistentica / research assistant, doktorandica / PhD student
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
lidija.bencetic@gmail.com

Branka Benčić, mag. / MA
neovisna kustosica / independent curator
branka.bencic@gmail.com

dr. sc. **Ozren Biti**, znanstveni suradnik / PhD, research associate
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
ozren@ief.hr

dr. sc. **Chiara Bonfiglioli**, znanstvena suradnica / PhD, research fellow
CITSEE, School of Law, University of Edinburgh
Chiara.Bonfiglioli@ed.ac.uk

Anita Buhin, doktorandica / PhD student
European University Institute, Firenca
anita.buhin@gmail.com

Ines Cvitković Kalanjoš, doktorandica / PhD student
Odjel za nastavničke studije u Gospiću, Sveučilište u Zadru
ines.cvitkovic@hotmail.com

dr. sc. **Maciej Czerwiński**, doc. / PhD, assistant professor
Odsjek za slavistiku, Uniwersytet Jagielloński Kraków
maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Franko Dota, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
franko.dota@gmail.com

dr. sc. **Igor Duda**, doc. / PhD, assistant professor
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
igor.duda@unipu.hr

dr. sc. **Lada Duraković**, doc. / PhD, assistant professor
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
ldurakov@unipu.hr

Tamara Đerić Nikolić, kustosica / curator, doktorandica / PhD student
Etnografski muzej Istre, Pazin
tamara@emi.hr

dr. sc. **Ivona Orlić**, kustosica / PhD, curator
Etnografski muzej Istre, Pazin
ivona@emi.hr

dr. sc. **Ildiko Erdei**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
ildierdei@gmail.com

Vlatka Filipčić Maligec, viša kustosica / senior curator
Muzeji Hrvatskog zagorja, Gornja Stubica
vlatka.maligec@mhz.hr

Marko Fuček, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
marko.fucek@gmail.com

dr. sc. **Ljiljana Gavrilović**, izv. prof. / PhD, associate professor
Etnografski institut SANU, Beograd / Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
fifana@gmail.com

Natalija Gjeri Robić, doktorandica / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
ngjeri@gmail.com

Mark Gjokaj, mag. / MA
neovisni istraživač / independent researcher
mark_k_gjokaj@yahoo.com

Marko Grdešić, doktorand / PhD student
University of Wisconsin, Madison
grdesic@wisc.edu

dr. sc. **Ana Hofman**, znanstvena suradnica / PhD, research fellow
Institut za interdisciplinarna istraživanja SAZU, Ljubljana
hofman.ana@gmail.com

Vesna Ivezić, doktorandica / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
vesna.ivezic9@gmail.com

dr. sc. **Tvrtko Jakovina**, red. prof. / PhD, full professor
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Tvrtko.Jakovina@ffzg.hr

dr. sc. **Isidora Jarić**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
ijaric@f.bg.ac.rs

Vedran Jerbić, doktorand / PhD student
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
jerbicv@yahoo.com

Nebojša Jovanović, doktorand / PhD student
Central European University, Budimpešta
nebojsa.jovanovic@outlook.com

Milorad Kapetanović, doktorand / PhD student
Balkan Studies Doctoral Programme, University of Ljubljana
mishoagm@gmail.com

Željko Karaula, doktorand / PhD student
Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu
karaula1980@gmail.com

Branko Kasalo, asistent / teaching assistant, doktorand / PhD student
Odjel za povijest, Sveučilište u Zadru
kasalo.branko@gmail.com

Marija Katalinić, doktorandica / PhD student
Humboldt University, Berlin
marijakat@gmail.com

Tomislav Kevo, mag. / MA
Fakultet političkih znanosti, Zagreb
tokevo@gmail.com

dr. sc. **Ana Kladnik**, postdoktorandica / post-doc fellow
Charles University, Prague / Institute for Contemporary History, Potsdam
akladnik@gmail.com

dr. sc. **Hrvoje Klasić**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
hklasic@ffzg.hr

Tanja Kocković Zaborski, kustosica / curator, doktorandica / PhD student
Etnografski muzej Istre, Pazin
tanjakzaborski@gmail.com

Boris Koroman, asistent / teaching assistant , doktorand / PhD student
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
bkoroman@unipu.hr

Goran Korov, mag. / MA
neovisni istraživač / independent researcher
Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu
korogor@gmail.com

Karla Lebhaft, doktorandica / PhD student
Odjel za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zadru
karlalebhaft@gmail.com

mr. sc. **Aida Ličina Ramić**, MSc, stručna suradnica, doktorandica/PhD student
Institut za istoriju, Sarajevo
licinaida@gmail.com

dr. sc. **Mihailo Lujak**, doc. / PhD, assistant professor
Arhitektonski fakultet, Novi Pazar
mlujak@sbb.rs

dr. sc. **Jelena Lužina**, red. prof. / PhD full professor
Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda, Skopje
jluzina@mactheatre.edu.mk

Anne Madelain, doktorandica / PhD student
Ecole des hautes études en sciences sociales, Pariz
anne.madelain@ehess.fr

Igor Marković
neovisni istraživač / independent researcher, Multimedia institut, Zagreb
igor@mi2.hr

Iva Marković, doktorandica / PhD student
Arhitektonski fakultet, Beograd
iva4markovic@gmail.com

dr. sc. **Dragan Markovina**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
dmarkov@ffst.hr

Marija Martinović, doktorandica / PhD student
Arhitektonski fakultet, Beograd
marija.martinovic@gmail.com

Tijana Matijević, doktorandica / PhD student
Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg
tijana.matijevic@gmail.com

dr. sc. **Andrea Matošević**, doc. / PhD, assistant professor
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
andrea.matosevic@gmail.com

Josip Mihajević, asistent / research assistant, doktorand / PhD student
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
josip@isp.hr

Nela Milić, predavačica / lecturer, doktorandica / PhD student
Middlesex University, London
nela011@hotmail.com

Smiljana Milinkov, asistent / teaching assistant
Univerzitet u Novom Sadu
smilinkova@gmail.com

Zrinka Miljan, doktorandica / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
zrinka.miljan@gmail.com

Marko Miljković, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
marko.miljkovic@gmail.com

Ana Miškovska Kajevska, doktorandica / PhD student
Department of Political Science, University of Amsterdam
anamk.work@gmail.com

dr. sc. **Lorraine Mortimer**, PhD, izv. prof. / associate professor
Department of Anthropology, The University of Sidney
lorrainemortimer@gmail.com

dr. sc. **Magdalena Najbar-Agičić**, doc. / PhD, assistant professor
Medijsko sveučilište, Koprivnica
mnagicic@gmail.com

mr. sc. **Muhamed Nametak**, MSc, stručni suradnik, doktorand/PhD student
Institut za istoriju, Sarajevo
nametak@gmail.com

Berislav Njegovec, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
b.njegovec@gmail.com

dr. sc. **Mila Orlić**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
orlicmila@gmail.com

Ana Panić, kustosica / curator
Muzej istorije Jugoslavije, Beograd
ana.panic@mij.rs

dr. sc. **Vjeran Pavlaković**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
vjeranp@gmail.com

Mladen Pešić, doktorand / PhD student
Arhitektonski fakultet, Beograd
mladmix@gmail.com

dr. sc. **Ana Petrov**, doc. / PhD, assistant professor
Akademija umjetnosti, Univerzitet u Banjoj Luci
anapetrov82@gmail.com

dr. sc. **Duško Petrović**, PhD, viši asistent / senior assistant
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
dupetrov@ffzg.hr

dr. sc. **Martin Pogacar**, znanstveni suradnik / PhD, research associate
Institut za interdisciplinarna istraživanja SAZU, Ljubljana
martin.pogacar@zrc-sazu.si

Lyubomir Pozharliev, doktorand / PhD student
Graduate Centre for the Study of Culture, Giessen
Department of Sociology, University St. Kliment Ohridski, Sofia
pozharliev@abv.bg

dr. sc. **Srdan Radović**, PhD, suradnik / associate
Etnografski institut SANU, Beograd
srdjan@europe.com

Ana Rajković, doktorandica / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
anarajkovic23@gmail.com

dr. sc. **Barbara Riman**, znanstvena suradnica / PhD, research associate
Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
barbara.riman@guest.arnes.si

Ulrike Schult, doktorandica / PhD student
Friedrich Schiller University, Jena
schult.ulrike@gmail.com

Aleksandra Sekulić, doktorandica / PhD student
Univerzitet umetnosti u Beogradu
aleksandra.sekulic08@gmail.com

Mateusz Sokulski, doktorand / PhD student
Instytut za powijest, Sveučilište u Wrocławu
mateuszsokulski@gmail.com

Nemanja Sovtić, doktorand / PhD student
Akademija umetnosti u Novom Sadu
nemanja.sovtic@gmail.com

dr. sc. **Ivana Spasić**, izv. prof. / PhD, associate professor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
ispasic@f.bg.ac.rs

Igor Stanić, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
igorstanic.is@gmail.com

Nina Stevanović, doktorandica / PhD student
Arhitektonski fakultet, Tehničko sveučilište Katalonije, Barcelona
nina.stevanovic@gmail.com

Jagoda Šarić, doktorandica / PhD student
Arhitektonski fakultet, Beograd
jagodanijekodkuce@yahoo.co.uk

Irena Šentevska, doktorandica / PhD student
Univerzitet umetnosti u Beogradu
irenasentevska@gmail.com

dr. sc. **Stipan Trogrlić**, viši znanstveni suradnik / senior research associate
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Pula
stipan.trogrlic1@pu.t-com.hr

dr. sc. **Sandra Uskoković**, doc. / PhD, assistant professor
Sveučilište u Dubrovniku
sandra.uskokovic@unidu.hr

Saša Vejzagić, mag. / MA
neovisni istraživač / independent researcher
sasa.vejzagic@gmail.com

dr. sc. **Nikola Vojnović**, viši asistent / senior teaching assistant
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
nvojnov@unipu.hr

dr. sc. **Hrvoje Volner**, doc. / PhD, assistant professor
Učiteljski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
hvolner@gmail.com

dr. sc. **Radina Vučetić**, doc. / PhD, assistant professor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
rvucetic@gmail.com

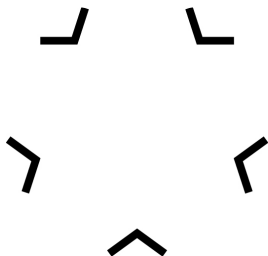
Mila Turajlić, doktorandica / PhD student
Sciences Po, Pariz
mila.turajlic@gmail.com

dr. sc. **Sonja Zdravkova Djeparoska**, izv. prof. / PhD, associate professor
Muzička akademija, Skopje
z.djeparoska@gmail.com

Filip Zoričić, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
fzorivic@yahoo.com

dr. sc. **Marko Zubak**, viši asistent / senior research assistant
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
markozubak@hotmail.com

Ivan Žagar, doktorand / PhD student
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
izagar1992@yahoo.com

CENTAR ZA KULTUROLOŠKA
I POVIJESNA ISTRAŽIVANJA
SOCIJALIZMA

CENTRE FOR CULTURAL
AND HISTORICAL RESEARCH
OF SOCIALISM

SOCIJALIZAM NA KLUPI

Kulturološke i povijesne interpretacije
jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava
Međunarodni znanstveni skup

SOCIALISM ON THE BENCH

Cultural and Historical Interpretations of
Yugoslav and Post-Yugoslav Societies
International Conference

Otvaranje skupa

četvrtak, 5. prosinca 2013., 15.00 sati
Svečana dvorana Tone Peruško

Rad po sekcijama

Sveučilište, Ronjgova 1, dvorane 11, 12, 17, 18

Raspored izlaganja i sažeci

www.unipu.hr

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
5-7. prosinca 2013.
Juraj Dobrila University of Pula
December 5-7, 2013

Organizator / Organizer

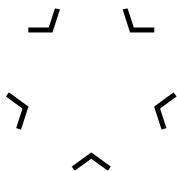
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli / *Juraj Dobrila University of Pula*
Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma / *Centre for Cultural and
Historical Research of Socialism*
Zagrebačka 30
52100 Pula
Croatia
ckpis@unipu.hr
www.unipu.hr

Organizacijski odbor / Organizing Committee

Igor Duda, predsjednik / *President*
Igor Stanić, tajnik / *Secretary*
Lada Duraković
Boris Koroman
Andrea Matošević

Zahvaljujemo na potpori / We thank for the support

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli / *Juraj Dobrila University of Pula*
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske / *Ministry of
Science, Education and Sports of the Republic of Croatia*
Grad Pula / *City of Pula*
Istarska županija / *Region of Istria*

CENTAR ZA KULTUROLOŠKA
I POVIJESNA ISTRAŽIVANJA
SOCIJALIZMA

CENTRE FOR CULTURAL
AND HISTORICAL RESEARCH
OF SOCIALISM

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma
Biblioteka CeKaPISarnica

Lektura i korektura sažetaka
Boris Koroman

Lektura sažetaka na engleskom jeziku
Sven Cvek

Grafički urednici
Igor Duda
Igor Stanić

Tisak
Tiskara Zelina

Naklada
150 primjeraka

© Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
www.unipu.hr

Knjiga je tiskana u prosincu 2013. godine.